

OSLOMET

VELFERDSFORSKNINGSINSTITUTTET NOVA

Fritidsklubber i et folkehelseperspektiv

Ungdataanalyser 2015–2017 og analyse
av statlige dokumenter 2007–2017

PATRICK LIE ANDERSEN & IDUNN SELAND

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Fritidsklubber i et folkehelseperspektiv

Analysen av statlige dokumenter 2007–2017
og Ungdata 2015–2017

PATRICK LIE ANDERSEN
IDUNN SELAND

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Notat 1/2019

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) er fra 1. januar 2014 et forskningsinstitutt ved Senter for velferds- og arbeidslivsforskning (SVA) på OsloMet – storbyuniversitetet (tidl. Høgskolen i Oslo og Akershus).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

© Velferdsforskningsinstituttet NOVA

OsloMet – storbyuniversitetet 2019

ISBN (trykt utgave) 978-82-7894-685-5

ISBN (elektronisk utgave) 978-82-7894-686-2

ISSN 1890-6435 (trykt)

ISSN 1893-9511 (online)

Desktop: Torhild Sager

Trykk: Byråservice

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

NOVA, OsloMet

Stensberggata 26 · Postboks 4, St. Olavs plass, 0130 Oslo

Telefon: 67 23 50 00

Nettadresse: www.oslomet.no/om/nova

Forord

«Program for folkehelsearbeid i kommunene» er en tiårig satsing for å utvikle kommunenes arbeid med å fremme befolkningens helse og livskvalitet. Psykisk helse og rusforebyggende arbeid blant barn og unge er prioriterte målsettinger, og tilrettelegging av sosiale møteplasser i lokalsamfunnet er viktige tiltak i dette.

Som del av «Program for folkehelsearbeid i kommunene» ønsker Helsedirektoratet mer kunnskap om fritidsklubber og ungdomshus som en folkehelsearena for barn og unge. NOVA arbeider i perioden 2017–2019 med å kartlegge og analysere hva som kjennetegner barn og unge som benytter seg av fritidsklubber og ungdomshus, hvilken betydning klubbene har for ungdom som bruker tilbudet og hvilken rolle fritidsklubber tillegges i den nasjonale politikken. I et samfunnsvitenskapelig perspektiv bidrar prosjektet til mer systematisk kunnskap om et tema det er forsket lite på i Norge. Per dags dato foreligger det ikke mye forskning som har gått inn på ungdom og fritidsklubber.

Dette notatet er det første resultatet i forskningsprosjektet. Notatet gir først en oversikt over hvordan statlige, fagpolitiske dokumenter har omtalt og behandlet henholdsvis fritidssektorens og fritidsklubbenes rolle de siste ti år. Analysen er gjort med særlig henblikk på å avdekke hvorvidt dokumentene omtaler dette sammen med faktorer eller spørsmål som forbindes med folkehelsearbeid. Andre del av notatet presenterer analyser av ungdoms svar på spørsmål om ulike folkehelserelaterte problemstillinger og bruk av fritidsklubber i Ungdata i perioden 2015–2017. Ungdata-analysen er skrevet av Patrick Lie Andersen, mens Idunn Seland har skrevet dokumentstudien. Seland er også prosjektleder for NOVAs kartlegging av hva som kjennetegner barn og ungdom som bruker fritidsklubber og ungdomshus.

Innhold

Sammendrag	7
Innledning	11
Fritidsklubber sett i lys av folkehelse og folkehelsearbeid	12
Begrepsbruk	14
Datamateriale og analyser	14
Dokumentanalyse.....	15
Ungdatamaterialet.....	16
Dokumentanalyse	17
Omtale av «fritidssektor» i statlige fagpolitiske dokumenter	17
Innvandrerens organisasjonsdeltakelse	17
Deltakelse behandlet i lovforslag	17
Gode oppvekstvilkår.....	18
Ungdoms fritidsmiljø. Ungdom, demokratisk deltakelse og innflytelse	18
Dokumenter som er utelatt fra søk på «fritidssektor»	19
Omtale av «fritidsklubb» i statlige fagpolitiske dokumenter	19
St.meld. nr. 39 (2007–2008)	20
NOU 2009: 22	20
NOU 2011: 20	21
NOU 2013: 4	21
Meld. St. 19 (2014–2015).....	22
Meld. St. 7 (2015–2016).....	23
Ungdoms fritidsmiljø. Ungdom, demokratisk deltakelse og innflytelse	23
Sammenligning: ulike fagdepartementers omtale av «fritidsklubb» i dokumentene	24
Oppsummering av dokumentanalysen	25
Kjennetegn ved ungdommer som bruker fritidsklubber	27
Bakgrunnskjennetegn ved «klubbungdommene».....	27
Individkjennetegn og sosial bakgrunn.....	27
Øvrige kjennetegn ved ungdom som bruker fritidsklubber og ungdomshus.....	30
Er det en sammenheng mellom hvor mange ungdommer som deltar i klubb på kommunalt nivå og hvor bred rekrutteringen til klubbene er?	32
Oppsummering av Ungdata-undersøkelsene	37
Individkjennetegn og sosial bakgrunn.....	37
Øvrige kjennetegn	38
Avsluttende kommentarer	39
Referanser	40
Vedlegg 1: Fordelingen av statlige fagpolitiske dokumenter som inneholder søkeordet «fritidssektor» på ulike typer dokumenter og årstall	42
Vedlegg 2: Fordelingen av statlige fagpolitiske dokumenter som inneholder søkeordet «fritidsklubb» på ulike typer dokumenter og årstall.....	43
Vedlegg 3	46
Variabler og definisjoner	47

Sammendrag

To generasjoner norske ungdommer har vokst opp med fritidsklubber, og i 2016 var det rundt 640 kommunale fritidsklubber eller -fritidstiltak i Norge. I tillegg kommer fritids- og ungdomsklubber drevet av frivillige organisasjoner eller private, så som idrettslag eller menigheter. Tall fra Ungdata i 2017 viser at på landsbasis hadde 31 prosent av ungdomsskoleelevene og 16 prosent av elever på videregående skole vært på fritidsklubb eller ungdomshus den siste måneden. Tross en nedgang i antall klubber de siste 25 år er fritidsklubber et veletablert tilbud for ungdom en rekke steder i landet. Det eksisterer likevel ikke noe lovverk som regulerer tilbudet eller drift av klubber, og kvalitet og oppslutning er i noen grad avhengig av kommunens økonomi og øvrige ungdomssatsinger, egnet personale og svingninger i ungdommenes interesse for tilbudet.

Fritidsklubber og folkehelse

Fritidsklubber i Norge har alltid hatt en todelt begrunnelse, som kommer til uttrykk gjennom henholdsvis sosialpolitiske og kulturpolitiske argumenter for klubbens eksistens og aktivitetene som klubbene tilbyr. At fritidsklubbene er sosiale møteplasser for ungdom i lokalmiljøet gjør dem til en interessant arena for det statlige folkehelsearbeidet. Helse- og omsorgsdepartementet har omtalt dette i en av folkehelsemeldingene (Meld. St. 19 (2014–2015), i forbindelse med planleggingen og implementeringen av departementets ansvar for regjeringens «Program for folkehelsearbeid i kommunene 2017–2027». I den forbindelse ga Helsedirektoratet NOVA i oppdrag å gjøre et forskningsprosjekt om ungdom og fritidsklubber.

NOVAs prosjekt «Hva kjennetegner ungdom som bruker fritidsklubber og ungdomshus» har i perioden 2017–2019 som målsetting å gi mer systematisk kunnskap om ungdom og fritidsklubber i Norge. I prosjektet undersøker vi 1) hvilken rolle fritidsklubbene tillegges som politiske virkemidler i dag, 2) hva som kjennetegner ungdom som bruker fritidsklubbene, og 3) i hvilken grad og i tilfelle på hvilken måte fritidsklubbene har betydning for ungdoms hverdagsliv.

I dette notatet presenterer vi analyser av de to første spørsmålene i forskningsprosjektet. I første del analyser vi hvordan begrepene «fritidssektor» og «fritidsklubb» har vært behandlet i statlige dokumenter de siste ti årene. I den andre delen undersøker vi hva som kjennetegner barn og ungdom som bruker fritidsklubber og ungdomshus ved hjelp av Ungdatamaterialet fra 2015–2017. Det siste forskningsspørsmålet i prosjektet, det vil si i hvilken grad og eventuelt på hvilken måte fritidsklubber kan ha betydning for ungdoms hverdagsliv, er høsten 2018 undersøkt ved hjelp av kvalitative forskningsdata. Disse analysene vil bli publisert i en tidsskriftartikkel og dessuten i et sluttnotat fra prosjektet. Samlet sett gir forskningsprosjektet ikke bare kunnskap som er nyttig i folkehelsearbeidet, men også gi forskningsbasert kunnskap om et tema det foreligger relativt lite forskning om i Norge.

Datamateriale

I dokumentanalysen har vi søkt på stikkordet «fritidsklubb» på nettsidene stortinget.no og regjeringen.no. og fikk treff i 72 dokumenter i perioden 2007–2017. Vi har sett nærmere på hvordan fritidsklubber er omtalt i 63 av disse dokumentene.

For å undersøke kjennetegn ved ungdom som bruker fritidsklubbtilbudet har vi analysert svar fra Ungdata-spørreundersøkelsene i perioden 2015–2017. Dette materialet omfatter 145 900 ungdommer fra alle trinn i ungdomsskolen. Utvalget er representativt for ungdom i denne aldersgruppen på landsbasis. Kartleggingen på nasjonalt nivå er supplert med analyser av ungdataundersøkelsen Ung i Oslo i 2015. Her deltok 12 450 ungdommer på ungdomstrinnet.

Når ungdommenes svar i Ungdata ses i et folkehelseperspektiv, betyr dette at vi har analysert ungdommenes svar som dreier seg om egenrapportert helse, problematferd, rusmiddelbruk, trivsel og sosiale relasjoner og dessuten deltakelse i andre typer fritidsaktiviteter. Vi har sammenlignet svarene på disse spørsmålene mellom ungdom som går på fritidsklubb og ungdom som ikke går på fritidsklubb, og vi har sammenlignet svarene fra klubbungdom basert på hvor hyppig de har oppgitt at de har vært på fritidsklubb siste måned. Ungdommenes svar på disse spørsmålene er kombinert med de opplysninger spørreskjemaet gir om ungdommenes bakgrunn, som kjønn, foreldres utdanningsnivå og kommunestørrelse.

Omtale av fritidsklubber i offentlige dokumenter

De sosialpolitiske begrunnelsene for åpne fritidstilbud for ungdom har fulgt fritidsklubbene siden den første etableringen i Norge med inspirasjon fra lignende tilbud i USA og i Sverige. Disse argumentene dreier seg om å gi såkalt uorganisert ungdom et rusfritt møte- og værested under oppsyn av voksne. På den måten kunne klubbene motvirke større ansamlinger av ungdommer utendørs eller i privat regi med mulig rusbruk, hærverk og annen risikofylt oppførsel til følge. De kulturpolitiske begrunnelsene for fritidsklubbene har fulgt hånd i hånd med de sosialpolitiske argumentene, idet et møte- og værested for ungdom også kan brukes for å dyrke særlige kulturuttrykk som forbindes med ungdomskultur og som gjør stedet attraktivt for ungdom. Disse kulturpolitiske begrunnelsene fikk økt betydning for etablering og drift av klubber gjennom 1980-tallet. Lokalt vil fritidsklubber i dag profilere seg mer eller mindre som kultur møtesteder, men de sosialpolitiske begrunnelsene og aspektene ved tilbudet er sjelden eller aldri helt fraværende.

I offentlige dokumenter fra departementer eller direktorater tas disse to begrunnelsene i stor grad for gitt når dokumentene omtaler fritidsklubber. Vår analyse viser at når klubbene nevnes i disse dokumentene, skjer dette med henvisning til klubbens mulighet til å bidra til trygge og integrerte lokalsamfunn hvor ungdom gis anledning til inkludering, deltakelse i meningsfulle aktiviteter og medbestemmelse i et miljø som representerer sosial støtte. Det kan likevel ikke sies å være

utviklet noen helhetlig politikk for fritidsklubbene gjennom de statlige dokumentene. Et unntak er NOU 2014: 3 som ble levert til Kulturdepartementet, og som omtaler klubbene som del av «den kulturelle grunnmuren» i kommunene. Utvalget bak denne utredningen foreslo å overføre forvaltningsansvaret for fritidsklubbene fra Barne- og likestillingsdepartementet til Kulturdepartementet. Anbefalingen har ikke blitt fulgt opp. En rapport fra en ekspertgruppe nedsatt av Barne- og likestillingsdepartementet i 2009 utredet også grunnlaget for en sterkere statlig styring av den kommunale fritids- og ungdomspolitikken, som omfatter fritidsklubbene. Utvalget mente at det ikke var grunnlag for en slik lovregulering.

Kjennetegn ved ungdom som bruker fritidsklubber

Alt i alt viser analysene av Ungdata-materiale i perioden 2015–2017 at det bare er små folkehelsemessige forskjeller mellom ungdom som går på fritidsklubb eller på ungdomshus, og ungdommer som ikke gjør det. Når vi undersøker variabler som har interesse for folkehelse spørsmål, er det slik at i de fleste kommuner vil ungdom som bruker klubbtilbudet i hovedsak ligne på ungdom som ikke går på klubb. Man kan si at rekrutteringen til fritidsklubber og ungdomshus i hovedsak er bred - *når vi ser landet under ett*. Ingen grupper av ungdom er betydelig under- eller overrepresentert blant brukerne.

Imidlertid må dette bildet utdypes på to punkter. For det første er det en del nyanseforskjeller, altså små til moderate forskjeller i en del av ungdommenes kjennetegn. Enkelte grupper ungdom, som fremstår som mer sårbare når det gjelder folkehelsemessige utfordringer, bruker i større grad fritidsklubbtilbudet enn andre. For det andre er det lokale variasjoner. Enkelte steder er det tydeligere forskjeller mellom klubbungdom og øvrig ungdom, enn hva det er andre steder.

Et påfallende mønster er en *skjev sosial rekruttering* til fritidsklubbene. Vi ser en moderat og gjennomgående forskjell i hele landet, ved at fritidsklubbene brukes mer av dem med lavt, enn av dem med høyt sosioøkonomisk ressursnivå i hjemmet. Mønsteret varierer imidlertid mellom kommuner av ulik størrelse. Særlig tydelig er det i Oslo, hvor en klart større andel ungdom med få sosioøkonomiske ressurser bruker klubbene, sammenlignet med ungdommer med mer hjemlige ressurser. Det er lignende, men ikke like markante sosiale skjevheter i de store og mellomstore kommunene. I de minste kommunene er det ikke et slikt mønster. En annen tydelig forskjell i ungdoms sosiale bakgrunn er at ungdom med innvandrerbakgrunn bruker klubbtilbudet oftere enn ungdom som har norskfødte foreldre – her må vi imidlertid ta forbehold om at dataene kun er hentet fra Oslo.

Vi finner også at ungdommenes bruk av fritidsklubber varierer tydelig etter *kommunenes størrelse*, målt i innbyggertall. Det er tydelig flere ungdom som bruker tilbudet i de minst folkerike kommunene sammenlignet med de mest folkerike kommunene.

En annen gjennomgående forskjell, som altså gjelder alle kommunetyper, er at klubbungdommer oftere rapporterer om *problematferd*, i form av regelbrudd og slåssing, enn ungdom som ikke går på klubb. Dette gjelder også det å være utsatt for vold og mobbing. Ungdom som går oftest på klubb, skiller seg mest ut på disse områdene.

Imidlertid skiller klubbungdom seg i liten grad fra øvrig ungdom når det gjelder *egenrapportert helse*. Dette er uavhengig av kommunestørrelse. Likevel ser vi også her noen nyanser. Flere av de hyppige brukere – de som har hatt fem eller flere besøk på fritidsklubb siste måned – rapporterer i spørreskjemaet at de har helseplager og er misfornøyd med egen helse. Det er relativt små forskjeller mellom klubbungdom og øvrige ungdommer når det gjelder rusmiddelbruk. I alle kommunetyper er det likevel noen flere blant klubbungdommene som har brukt cannabis, sammenlignet med ungdom som ikke har vært på klubb. Forskjellen er tydeligst mellom dem som ikke har vært på klubb og dem som har vært der fem ganger eller mer sist måned.

Flere klubbgjengere er misfornøyde med skolen og foreldrene sammenlignet med ungdom som ikke går på fritidsklubb. Flere av dem har også det vi kan karakterisere som svake relasjoner til skole og foreldre. Med venner er det motsatt. Ungdom som går på klubb, har sjeldnere svake vennerelasjoner sammenlignet med ungdom som ikke går på klubb. Forskjellene i ungdommenes relasjoner til skole og foreldre er i noen tilfeller mer markert i de mellomstore og store kommunene.

Det er derfor verd å merke seg at selv om klubbgjengere, og fremfor alt klubbgjengere som er hyppig på fritidsklubb, noe oftere har kjennetegn som indikerer problemer, atferd og risiko som utmerker seg negativt i et folkehelseperspektiv, så har denne gruppen sjeldnere svake vennsksrelasjoner og noen flere har fortrolige venner. Dette kan indikere at klubbungdommene står like sterkt, og i noen tilfeller sterkere, med hensyn til sosial støtte fra jevnaldrende enn ungdom som ikke går på fritidsklubb. Siden disse ungdommene åpenbart tilbringer mye tid på fritidsklubben, er det mulig å tenke seg at det er miljøet på klubben som har gitt dem muligheten til å knytte slike relasjoner.

I den akademiske litteraturen om fritidsklubber har det vært reist spørsmål om klubbene i noen grad skaper eller forsterker problematferd hos ungdom. Analysene av Ungdata kan ikke brukes til å kommentere dette spørsmålet. Totalt sett, og selv om klubbungdommene i hovedsak ligner på dem som ikke bruker tilbudet, så finner vi flere risikoutsatte blant dem – særlig blant dem som bruker tilbudet hyppigst. Mønsteret er spesielt tydelig for ungdom som rapporterer om problematferd eller med færrest sosioøkonomiske ressurser hjemme. Dette viser at klubbene til en viss grad klarer å rekruttere, eller tiltrekker seg, ungdom som har helsemessig og atferdsmessig risikoutsatthet. Dette er i tråd med de politiske dokumentenes målsetting om at fritidsklubbtilbudet kan bidra til å oppfylle den sosialpolitiske målsettingen om at flest mulig ungdom – også utsatt ungdom - bør få mulighet til å delta i organiserte fritidsaktiviteter.

Innledning

Fritidsklubber har siden 1950-tallet hatt en sentral rolle i norsk ungdomspolitik, og særlig som forebyggende arena (Lindstad 2002; Vestel og Smette 2007). Historisk har det offentliges ansvar for fritidsklubber blitt begrunnet med henholdsvis sosialpolitiske eller kulturpolitiske argumenter, og ofte opptrer disse begrunnelsene også i kombinasjon (Fauske, Vestby og Carlsson 2009). Fritidsklubbene representerer derfor ikke bare fysiske steder der ungdom møtes, som institusjoner i velferdsstaten kan de også tolkes som uttrykk for samtidens syn på ungdom og på utfordringer eller tendenser i ungdomspolitikken.

Å være på fritidsklubb eller på et ungdomshus er en populær fritidsaktivitet blant mange ungdommer. Ungdataundersøkelsene fra 2017 viste at på landsbasis hadde 31 prosent av ungdomsskoleelevene og 16 prosent av elevene på videregående vært minst én gang på klubb eller ungdomshus den siste måneden (Bakken, 2017). Lokalt har fritidsklubber og ungdomshus lagt til rette for ungdom som deltakere i sosiale fellesskap og lystpreget aktivitet basert på egne og individuelle forutsetninger. På sitt beste er fritidsklubben et attraktivt sted som ungdom går til fordi de der kan møte folk som de har lyst til å omgås med (Vestel og Hydle 2009).

Generelt foreligger det lite norsk forskning om ungdom og fritidsklubber, til tross for enkelte forskningsbidrag på feltet. NOVAs prosjekt «Hva kjennetegner ungdom som bruker fritidsklubber og ungdomshus» i perioden 2017–2019 har som målsetting å gi mer systematisk kunnskap om ungdom og fritidsklubber i Norge. Hovedspørsmålene vi går inn på i prosjektet er:

1. Hvilken rolle tillegges fritidsklubbene som politisk virkemiddel i dag?
2. Hva kjennetegner ungdommene som bruker fritidsklubbene, og, i hvilken grad er det geografisk variasjon i dette bildet?

I dette notatet presenterer vi de første analysene av disse forskningsspørsmålene. I første del av notatet viser vi hvordan begrepene «fritidssektor» og «fritidsklubb» har vært behandlet i statlige dokumenter de siste ti årene. I notatets andre del undersøker vi hva som kjennetegner barn og ungdom som bruker fritidsklubber og ungdomshus. Her benytter vi materiale fra Ungdata-undersøkelsene i perioden 2015–2017. Med utgangspunkt i resultatet fra disse analysene ble det i 2018 gjennomført en kvalitativ studie blant klubbungdom og klubbansatte i et mindre utvalg fritidsklubber og ungdomshus. Denne delen av studien handler om hvilken betydning fritidsklubben har i unge menneskers hverdagsliv – og da med særlig vekt på ungdom som er hyppige brukere av fritidsklubbene. Materialet kan brukes til å belyse i hvilken grad og på hvilke måter fritidsklubbene har betydning for ungdoms hverdagsliv. Denne kvalitative delen av prosjektet vil bli publisert i en tidsskriftartikkel, og i tillegg bli presentert i et fremtidig oppsummeringsnotat fra

prosjektet. Tidspunkt for publisering av dette materialet avhenger av prosessen for fagfelleevaluering av tidsskriftartikkelen.

Prosjektet er gjort på oppdrag fra Helsedirektoratet, som har behov for mer kunnskap om fritidsklubber i arbeidet med «Program for folkehelsearbeid i kommunene 2017–2027». Programmet er en tiårig satsing for å utvikle kommunenes arbeid med å fremme befolkningens helse og livskvalitet. Psykisk helse og rusforebyggende arbeid blant barn og unge er viktige målsettinger i dette arbeidet, noe som gjør tilrettelegging av sosiale møteplasser i lokalsamfunnet til et sentralt virkemiddel i programmet. I det følgende beskriver vi derfor kort hvordan fritidsklubbene har relevans i lys av begrepet folkehelse og kommunenes ansvar i folkehelsearbeidet.

Fritidsklubber sett i lys av folkehelse og folkehelsearbeid

Folkehelseloven (LOV-2017-06-24-29) definerer folkehelse som «befolkningens helsetilstand og hvordan helsen fordeler seg i befolkningen». Folkehelsearbeid defineres samme sted som «samfunnets innsats for å påvirke faktorer som direkte eller indirekte fremmer befolkningens helse og trivsel, forebygger psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse, eller som beskytter mot helsetrusler». Folkehelsearbeidet innebærer også innsats for en jevnere fordeling av faktorer som direkte eller indirekte påvirker helsen. Disse faktorene ligger i hovedsak utenfor de vanlige helsetjenestenes kontroll.

Helse skapes følgelig på en rekke arenaer og livsområder, for eksempel gjennom skole, arbeid, bolig og nærmiljø. Innsats for folkehelse er derfor en del av kommunenes samfunnsoppdrag. I regjeringens lovforslag til folkehelselov (Prop. 90 L (2010–2011)) ble folkehelsearbeid utdypet gjennom det å skape gode oppvekstvilkår for barn og unge, utvikle et samfunn som legger til rette for gode levevaner og det å fremme fellesskap, trygghet, inkludering og deltakelse. I Folkehelseloven gjenspeiles dette i §1, hvor det å fremme befolkningens trivsel gjennom gode sosiale og miljømessige forhold gjøres til del av lovens formål.

Meld. St. 19 (2014–2015) *Folkehelsemeldingen – Mestring og muligheter* integrerer det å fremme psykisk helse og lokalt rusforebyggende i kommunenes folkehelsearbeid. I meldingen understrekes betydningen av gode lokalsamfunn for å fremme livskvalitet og trivsel, og hvordan deltakelse i sosiale fellesskap kan gi den enkelte en opplevelse av tilhørighet og mestring. Det å mestre betyr ifølge meldingen at alle gis forutsetninger for å utnytte sine evner og muligheter. Slik kan mestring legge til rette for at den enkelte erfarer livsglede, det å ha overskudd og oppleve mening i livet. Disse egenskapene og erfaringene kan også gi beskyttelse mot valg som fører til livsstilssykdommer og styrke enkeltmennesket hvis man likevel rammes av sykdom.

I internasjonale sammenligninger av trivsel og velferd rangeres Norge i tet, og helsetilstanden i befolkningen er svært god. Likevel er psykiske helseplager et utbredt fenomen, og de sosiale ulikhetene i helse regnes som betydelige (Meld. St. 19 (2014–2015)). Psykisk helse fremmes derfor ifølge Meld. St. 19 (2014–2014)

gjennom gode levevaner, gjennom det å oppleve mestring og ved å forebygge opplevelser og konsekvenser av ensomhet. Det motsatte av ensomhet er sosial støtte, som i meldingen defineres som opplevelse av å få kjærlighet, omsorg, bli verdsatt og det å tilhøre et fellesskap. Ved å delta i fritids- og kulturtilbud og gjennom å bli inkludert i aktiviteter som gir sosial kontakt og nettverk, kan enkeltpersoner oppleve å høre til og bidra i samfunnet. Slike møteplasser kan også samle mennesker som det offentlige vanligvis ikke når frem til (Helsedirektoratet 2014; Helsedirektoratet 2015).

Kommunenes ansvar for folkehelsearbeidet favner på denne måten både det som har vært kjent som sosialpolitiske og kulturpolitiske begrunnelser for fritidsklubber og ungdomshus (Fauske m.fl. 2009). Norske kommuner rapporterte om ansvar for til sammen 639 kommunale fritidssentre i 2016. Det er denne betegnelsen som har blitt brukt om tilbud som også omfatter fritidsklubber og ungdomshus siden 2009 ved kommunenes rapportering i KOSTRA. Lokale fritidstiltak som går under betegnelsen fritidsklubber eller ungdomsklubber, kan også drives av frivillige organisasjoner eller private (Gjertsen og Olsen 2011).

Tidligere forskning med folkehelserelevans på fritidsklubber i Norge har vist at barn og ungdom som har minst sosioøkonomiske ressurser hjemme, bruker tilbudet noe oftere. Det er bare funnet små kjønnsforskjeller blant ungdom som bruker ungdomsklubber og ungdomshus (Bakken, Frøyland og Sletten 2016). Ungdom og Fritidsklubbundersøkelse kan tyde på at det har vært en økning i andelen ungdom med innvandrerbakgrunn blant brukerne fra 2008 til 2016 (Heggelund, Anderssen og Schmidt 2017). I Ungdata er dette tidligere bare undersøkt i Oslo.

I en analyse av datamaterialet fra Ung i Oslo 2006, som var en forløper til Ungdataundersøkelsene, fant Øia (2009) at fritidsklubbene var sentrale møtesteder for ungdommene på 9. trinn. Han pekte videre på at det var færre som brukte tilbudet på 10. trinn og i Vg1, at ungdommene som oppsøkte disse tilbudene i noen grad hadde tegn på å være rastløse og søkende, at foreldrene deres gjerne hadde noe lavere utdanning og inntekt enn gjennomsnittsbefolkningen. Videre viste Øia (2009) at forholdet mellom klubbungdommene og foreldrene var noe mer tynnslitt, at flere av klubbungdommene hadde et vanskelig forhold til skolen og at flere av dem deltok i antisosiale og kriminelle handlinger sammenlignet med ungdom som ikke gikk på fritidsklubb.

Pedersen (2008) har analysert det samme materialet fra Ung i Oslo 2006. Denne analysen fremhever at blant ungdom som går i fritidsklubb, er det en høyere andel med risikobelastning i familien enn blant ungdom som deltar i for eksempel idrettsorganisasjoner, kristne organisasjoner og politiske organisasjoner. Slike belastninger er i denne studien målt som foreldres samlivsbrudd, foreldres arbeidsløshet og lav kulturell kapital. Pedersen (2008) finner imidlertid at klubbungdommene i denne studien *ikke* har hva han kaller et utprøvende levesett og en sårbar livsstil. Indikatorer på slik livsstil er bruk av byrommet om natten, depresjon og kontakt med hjelpeapparatet på grunn av psykososiale problemer. Det er slik sett et nyansert bilde av klubbungdom som tegnes gjennom Øias (2009) og Pedersens

(2008) studier basert på Ung i Oslo-tall fra 2006. Vi kjenner ikke til at det er gjort lignende studier av fritidsklubbungdom som dekker hele landet.

I de nasjonale rapportene som er basert på Ungdataundersøkelsene (for eksempel Bakken 2018), er det ikke kartlagt hvorvidt det er forskjeller i individkjennetegn eller sosial bakgrunn blant dem som bruker klubbtilbudet med ulik frekvens. Det er heller ikke tidligere undersøkt om ungdommene som bruker dette fritidstilbudet, skiller seg ut med tanke på øvrige kjennetegn som for eksempel helse, trivsel og velvære. I analysene i dette notatet vil vi derfor kartlegge fem faktorer ved brukerne. Disse faktorene framstår som særlig relevante jamfør de folkehelsepolitiske målsettingene, og omfatter helse, problematferd, rusmiddelbruk, øvrige fritidsaktiviteter, trivsel og sosiale relasjoner.

Et hovedmål med analysene er dermed å undersøke nærmere hvordan ungdom som bruker ungdomsklubber skårer med hensyn til slike mål. Etersom det å legge til rette for gode sosiale miljø og relasjoner, å fremme befolkningens helse og trivsel, og å forebygge psykisk og somatisk sykdom er viktige målsettinger i folkehelsearbeid rettet mot barn og ungdom, kan en kartlegging bidra til å kaste ytterligere lys over ungdomsklubbene både som fritidstilbud og virkemiddel i folkehelsepolitikken.

Begrepsbruk

Det varierer hvordan tilbud som fritidsklubb, ungdomsklubb og ungdomshus er organisert, utformet, og hvordan disse omtales i litteratur og i offentlige dokumenter. Et fellestrekk er likevel at det vanligvis er snakk om åpne fritidstilbud som ofte er i kommunal regi, og som skiller seg fra mange av de øvrige organiserte fritidsaktivitetene, som ofte krever formelt medlemskap og som gjerne retter seg mot spesifikke aktiviteter. Eksempler på slike organiserte fritidsaktiviteter er idrettslag, korps, speider, politiske og humanitære organisasjoner. Man kan også si at fritidsklubbene generelt ikke stiller krav om at brukerne skal ha bestemte holdninger eller ferdigheter – og slikt sett framstår de som noe annet enn mange andre organiserte fritidsaktiviteter (Fauske m.fl. 2009; Øia 2009).

I Ungdata-undersøkelsene blir ungdommene spurt om de har vært på fritidsklubb, ungdomshus eller ungdomsklubb i ett og samme spørsmål. Det er derfor ikke mulig å skille mellom disse. I dette notatet varierer vi mellom å bruke begrepene *fritidsklubb* og *ungdomsklubb*, og noen ganger *klubb*, som i praksis også kan referere til ungdomshus.

Datamateriale og analyser

I det følgende gjør vi rede for datamaterialet og fremgangsmåte i de to delene av notatet. Først presenterer vi data og metode for dokumentstudien, som belyser hvordan fritidsklubber er omtalt i offentlige dokumenter. Deretter viser vi til hvordan vi har benyttet materiale fra Ungdata-undersøkelsene 2015–2017 for å svare på hva som kjennetegner ungdommer som bruker fritidsklubber.

Dokumentanalyse

I dokumentanalysen har vi funnet frem til alle aktuelle dokumenter ved å søke med stikkordene «fritidssektor» og «fritidsklubb» ved hjelp av søkefunksjonen på nettsidene www.stortinget.no og www.regjeringen.no

For perioden høsten 2007 – høsten 2017 ga stikkordet «fritidssektor» treff i 18 ulike dokumenter, mens stikkordet «fritidsklubb» ga treff i 78 ulike dokumenter. I begge søk er representantinnlegg i stortingsdebatter utelatt. Fra søkeresultatet på «fritidsklubb» ble det etterpå utelatt nyhetsartikler og pressemeldinger på departementenes nettsider. Etter dette står gjensto 62 dokumenter hvor stikkordet «fritidsklubb» opptrer én eller flere ganger. Da vi oppdaget at rapporten «Ungdoms fritidsmiljø. Ungdom, demokratisk deltakelse og innflytelse» (Fauske, Vestby og Carlsen 2009) ikke hadde blitt fanget opp i våre søk på www.regjeringen.no, har vi siden lagt til analyse av dette dokumentet. Rapporten er skrevet av en ekspertgruppe på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet, og står på denne måten i en mellomstilling mellom å være en forskningsbasert utredning og et statlig dokument. Se tabeller i vedlegg 1 og 2 sist i dette notatet for fullstendig oversikt over dokumenter og antall treff på søkeord.

I innledningen i dette notatet beskrev vi kort hvilken rolle fritidsklubber kan spille i kommunenes folkehelsearbeid. Dette gjorde vi først ved å vise til hvordan det norske lovverket omtaler begrepet «folkehelse», deretter hvordan folkehelse i henhold til det samme lovverket og «Program for folkehelsearbeid i kommunene» defineres som kommunenes ansvar. Til sist utdypet vi hvilke aspekter ved folkehelsearbeidet som kan ha særlig relevans for fritidsklubbene. I selve dokumentanalysen ordnet vi først utvalget av dokumenter kronologisk, før vi vurderte dokumentenes omtale av og eventuelle begrunnelse for fritidsklubber. I dette har vi vært særlig opptatt av hvorvidt dokumentene omtalte a) befolkningens helse-tilstand generelt, b) forskjeller i befolkningens helsetilstand og c) innsats for å fremme helse og/eller forebygge sykdom. Dette er begreper og forklaringer som opptrer i Folkehelseloven (LOV-2017-06-24-29). Etter denne første sorteringen ble dokumentene kodet videre med følgende underkategorier, som vi utviklet på bakgrunn av hvordan folkehelsebegrepet omtales og utdypes i regjeringens lovproposisjon (Prop. L 90 (2010–2011) og Meld. St. 19 (2014–15) *Folkehelsemeldingen – Mestring og muligheter*:

- 1) Befolkningens helsetilstand (ingen underkategorier)
- 2) Forskjeller i befolkningens helsetilstand
 - Sosial ulikhet i helse
- 3) Innsats for å fremme helse og/eller forebygge sykdom
 - Gode oppvekstvilkår
 - Gode levevaner
 - Gode fellesskap (lokalsamfunn, inkludering, trygghet, deltakelse, støtte
 - Psykisk helse og mestring som aspekt ved psykisk helse

Ungdatamaterialet

Ungdata-undersøkelsene utgjør datagrunnlaget for denne kartleggingen. Ungdata er generelt av høy kvalitet med svar fra store deler av ungdomsbefolkningen. I perioden 2010 til 2017 deltok 439 200 ungdommer i undersøkelsene (Bakken, 2017). Svarprosenten er generelt høy og datamaterialet gir et representativt bilde både på kommunalt og nasjonalt nivå. Hovedvekten av analysene i dette notatet baserer seg på Ungdata-materialet fra 2015–2017 der vi har svar fra om lag 145 900 ungdommer på alle trinn i ungdomskolen, altså ungdom i alderen 13–16 år. I denne analysen har vi valgt å fokusere på ungdomsskoleelevene fordi det er vanskelig å undersøke kommunevariasjoner på videregående. Mange elever bor i andre kommuner enn den de har vokst opp i, og hvor de fremdeles kan ha sitt bopel mens de går på videregående.

Ungdoms bruk av ungdomsklubb og ungdomshus kartlegges ved hjelp av spørsmålet «Hvor mange ganger den siste måneden har du vært med på aktiviteter, møter eller øvelser i følgende organisasjoner, klubber eller lag?» hvor en av aktivitetene er «Fritidsklubb/ungdomshus/ungdomsklubb». Spørsmålet har svaralternativene «Ingen ganger» «1–2 ganger» «3–4 ganger» «5 ganger eller oftere».

Med hensyn til bakgrunnsvariabler har vi informasjon om kjønn, klassetrinn, sosioøkonomiske ressurser, innvandrerbakgrunn og bostedskommune. Sosioøkonomisk ressursnivå måles ved å se på foreldrenes økonomiske og kulturelle ressurser. Målet ble utviklet av NOVA for å studere sosial ulikhet blant ungdom (Bakken m.fl. 2016). Her måles økonomiske ressurser ved hjelp av fem indikatorer: 1) om familien har én eller flere biler, 2) antall ferier, 3) antall datamaskiner i hjemmet og 4) om ungdommene har eget soverom. Kulturelle ressurser (5) måles med foreldrenes utdanningsnivå og hvor mange bøker det er i hjemmet. Spørsmålene slås så sammen til en indeks for sosioøkonomiske ressurser i hjemmet. Ut fra denne indeksen lager vi fem like store grupper av ungdom fordelt på en skala som går fra lavt til høyt ressursnivå. Variabelen innvandrerbakgrunn skiller mellom dem som har én eller to norskfødte foreldre, og dem som har to foreldre som er født i utlandet.

For å måle helse, problematferd, rusmiddelbruk, øvrige fritidsaktiviteter, trivsel og sosiale relasjoner bruker vi flere variabler og indikatorer på hvert område. Vi har operasjonalisert alle variablene på den måten som er vanlig å gjøre i Ungdata-undersøkelsene (se f.eks. Bakken 2016; 2017). Hvordan vi her har kodet variablene framgår av definisjonene til sist i notatet (under vedlegg 3).

Kartleggingen på nasjonalt nivå er supplert med analyser av Ung i Oslo 2015. Her deltok 12 450 ungdommer på ungdomstrinnet. Fordelen med datasettet fra Oslo er at vi kan stille flere bakgrunnsspørsmål og samtidig ivareta respondentenes anonymitet. Tabell 5 (vedlegg 3) viser oversikt over datamaterialet som er brukt. Her ser vi sentrale bakgrunnskjenne tegn hos ungdomsskoleelevene som deltok i Ungdata 2015–2017 og i Ung i Oslo 2015.

Dokumentanalyse

Vi har undersøkt omtalen av fritidssektor og fritidsklubber i statlige, fagpolitiske dokumenter fra de siste ti år. I det følgende analyserer vi hvilke treff våre søk på «fritidssektor» og «fritidsklubb» har gitt i slike dokumenter fordelt på kategoriene som vi presenterte under «Metode» i innledningskapittelet. Analysen avsluttes med en oppsummering som tar for seg dokumentenes omtale av begge søkeord.

Omtale av «fritidssektor» i statlige fagpolitiske dokumenter

Analysen viser at av i alt 18 dokumenter som gir treff på dette søkeordet, omtaler ti av disse «fritidssektor» i forbindelse med deltakelse enten i frivillige organisasjoner eller ved økt mulighet til deltakelse i samfunnet gjennom frivillige organisasjoner i denne sektoren. I tillegg kommer utredningen *Ungdoms fritidsmiljø* fra en ekspertgruppe nedsatt av Barne- og likestillingsdepartementet (Fauske m.fl. (2009), som ikke kom frem gjennom vårt søk på regjeringen.no. Vi har likevel inkludert dette dokumentet i vår analyse nedenfor.

Innvandrerens organisasjonsdeltakelse

Åtte av disse dokumentene bygger på én og samme formulering, som første gang er nedfelt i Barne- og likestillingsdepartementets forslag til statsbudsjettet 2011 (Prop. 1. S (2010–2011). I denne budsjettproposisjonen omtales innvandrerbefolkningens deltakelse i frivillige organisasjoner, herunder organisasjoner i kultur- og fritidssektoren.

Den samme formuleringen om innvandreres deltakelse gjenfinnes deretter med små variasjoner i følgende dokumenter: NOU 2011: 7 *Velferd og migrasjon – den norske modellens framtid*, NOU 2011: 14 *Bedre integrering*, Prop. 1 S (2011–2012) *Forslag fra Kulturdepartementet*, Meld. St. 26 (2011–2012) *Den norske idrettsmodellen*, NOU 2012: 15 *Politikk for likestilling*, Meld. St. 6 (2012–2013) *En helhetlig integreringspolitikk* og Innst. 248 S (2012–2013) *Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen*.

Disse dokumentenes formulering om innvandreres deltakelse i frivillige organisasjoner er kun beskrivende, idet det fastslås hvor stor andel av innvandrerbefolkningen som deltar i ulike kategorier av organisasjoner. Omtalen dreier seg på denne måten om sosiale ulikheter i deltakelse mellom majoritets- og minoritetsbefolkning. Det trekkes ingen videre forbindelse mellom deltakelse i frivillige organisasjoner og andre relevante folkehelse spørsmål, som for eksempel gode oppvekstvilkår, gode fellesskap eller psykisk helse.

Deltakelse behandlet i lovforslag

De to øvrige dokumentene som inneholder ordet «fritidssektor» og som kan settes i forbindelse med deltakelse, er to lovforslag.

I Prop. 56 L (2014-2015) *Endringer i pasient- og brukerrettighetsloven og spesialisthelsetjenesteloven (fritt behandlingsvalg)* fra Helse- og omsorgsdepartementet omtales fritidssektoren som en av flere arenaer hvor det er viktig å legge til rette for at mennesker med psykiske problemer og rusavhengighet kan leve verdige og mest mulig vanlige liv.

I Ot.prp. nr. 44 (2007-2008) *Forbud mot diskriminering* fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet innlemmes organisasjonene i fritidssektoren i forpliktelsene som loven setter for generell tilrettelegging og ikke-diskriminering.

Begge disse to lovforslagene trekker en normativ forbindelse mellom deltakelse i frivillige organisasjoner og folkehelsefaktorer, nemlig inkludering av og tilrettelegging for mennesker med psykiske vansker, rusavhengighet og funksjonsnedsettelse.

Gode oppvekstvilkår

To dokumenter omtaler fritidssektoren primært i forbindelse med gode oppvekstvilkår. Dette gjelder Meld. St. nr. 15 (2012–2013) *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner* og Budsjett-innst. S nr. 11 (2008–2009).

I stortingsmeldingen fra Justis- og beredskapsdepartementet fastslås ulike sektors ansvar, herunder fritidssektoren, for å gripe inn dersom barn lever i en vanskelig oppvekstsituasjon. Fritidssektoren er, sammen med blant andre barnehage, skole, familievern tjenestene, krisesentrene og politiet, ansvarlige for å gi barn gode oppvekstvilkår og forebygge og avdekke vold og overgrep.

I budsjettinnstillingen fra helse- og omsorgskomiteen på Stortinget fremheves et konkret eksempel på lokalt samarbeid mellom skolesektor og fritidssektor (Valnesfjord hestesportsenter), hvor det er lagt vekt på å fremme barn og unges fysiske, psykiske og sosiale aktivitet. Komiteen skriver at det er behov for å styrke habilitering av barn og unge og at det er viktig med mer forskning og videreutvikling på dette feltet.

Mens Meld. St. 15 (2012–2013) fastslår et ansvar for organisasjonene i fritidssektoren basert på folkehelsehensyn og lovverk mot mulige straffbare forhold som kan ramme barn og unge, viser Budsjett-innst. S nr. 11 (2008–2009) til faktiske muligheter som finnes i sektorsamarbeid (skole og fritid) om folkehelsearbeid.

Ungdoms fritidsmiljø. Ungdom, demokratisk deltakelse og innflytelse

Denne rapporten fra en ekspertgruppe nedsatt av Barne- og likestillingsdepartementet har seks treff på søkeordet «fritidssektor» i selve teksten. Disse treffene gjelder først og fremst kompetanseheving for ansatte i ungdoms- og fritidssektoren, men også én omtale av at ansattes organisasjoner har ønsket sterkere statlig styring av ungdoms- og fritidssektoren. Ingen av disse treffene på søkeordet «fritidssektor» setter denne sektoren inn i en folkehelsepolitisk sammenheng.

Dokumenter som er utelatt fra søk på «fritidssektor»

Fritekstsøk på stikkordet «fritidssektor» ga også treff i dokumentene NOU 2013: 4 *Kulturutredningen* og NOU 2011: 11 *Innovasjon i omsorg* (se vedlegg 1). Dokumentenes tittel og saksfelt gjør det naturlig å omtale nærmere hvorfor disse ikke er tatt med i analysen.

I NOU 2013: 4 omtales «fritidssektor» kun i forbindelse med den historiske innlemmingen av kultur- og fritidssektoren i det såkalte utvidede kulturbegrepet på 1970-tallet. I NOU 2011: 11 omtales de frivillige organisasjonene som mulige tjenesteytere av omsorg. Begge disse omtalene faller utenfor definisjonen av folkehelsebegrepet, idet Lov om folkehelsearbeid §3 avgrenser loven fra behandling i helse- og omsorgstjenesten (Rundskriv 1-6/2011).

Omtale av «fritidsklubb» i statlige fagpolitiske dokumenter

I søk på www.stortinget.no og www.regjeringen.no fikk vi treff på søkeordet «fritidsklubb» i 62 ulike dokumenter. I tillegg kommer utredningen Ungdoms fritidsmiljø fra en ekspertgruppe nedsatt av Barne- og likestillingsdepartementet (Fauske m.fl. 2009), som ikke kom frem gjennom vårt søk på [regjeringen.no](http://www.regjeringen.no). Vi har likevel inkludert dette dokumentet i vår analyse nedenfor.

Analysen viser at blant treff på søkeordet «fritidsklubb» i de ulike dokumentene relateres fritidsklubbene først og fremst til det som kan omfattes av samlebegrepet «gode fellesskap» i folkehelsepolitikken. Dette betyr at når klubbene nevnes, er dette med henvisning til deres egenskaper eller mulighet til å bidra til integrerte og trygge lokalsamfunn og som arena for ungdoms deltakelse, og inkludering av jevnaldrende i fellesskap hvor ungdommer kan oppleve sosial støtte.

Slik blir fritidsklubbene gjerne nevnt i dokumentene sammen med andre sektorer i ulike departementers ansvar og ønske om å nå større deler av befolkningen. Noen eksempler:

BLD har et særlig ansvar for innsats mot mobbing i fritidsmiljøene, og det vil bli rettet et særlig søkelys mot innsats mot mobbing i barne- og ungdomsorganisasjoner og fritidsklubber.

St.Prop. nr. 1 (2007–2008)
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Det vil etter departementets vurdering være særlig viktig å involvere foreninger, fritidsklubber og idrettslag for å kunne tilby ungdommen aktiviteter på ettermiddagen og kvelden, den tiden av døgnet som for mange kan være vanskelig å fylle med meningsfull aktivitet.

Prop. 135 L (2010–2011) Justis- og beredskapsdepartementet

Regionale filmsentre, lokale filmverksteder, ungdomshus og fritidsklubber tilbyr ulike former for filmverksteder, hvor barn og unge lokalt kan jobbe praktisk med filmmediet. Målet med verkstedene er at så mange som mulig skal få muligheten til å utvikle og stimulere sin interesse for film gjennom praktisk produksjon og eksperimentering med mediet.

Meld. St. 30 (2014–2015) Kulturdepartementet

Selv om det er forbindelser mellom slike formuleringer og folkehelsepolitikkenes beskrivelser av gode fellesskap, kan eksempler som dette også karakteriseres som et *implisitt* fremfor et *uttalt* folkehelseperspektiv på fritidsklubbene og de andre sektorene som nevnes (barne- og ungdomsorganisasjoner, idrettslag, regionale filmsentre, filmverksteder). Dette betyr at de fleste av disse dokumentene bygger på en etablert, allmenn oppfatning om at fritidsklubbene representerer gode og betydningsfulle fellesskap for ungdom, og skal derfor omfattes av politikk for ungdomsbefolkningen i sin alminnelighet. Et slikt implisitt folkehelseperspektiv dominerer de fleste av dokumentene som er analysert.

Mange av dokumentene, og særlig budsjettproposisjonene, omtaler tilskuddsordninger hvor også fritidsklubber kan søke. Her blir argumentet om at fritidsklubbene representerer gode fellesskap, begrunnelsen for at fritidsklubbene kan søke midler.

Et uttalt folkehelseperspektiv er langt tydeligere i dokumenter som henviser til fritidsklubber samtidig med at dokumentene også omtaler klubbene i forbindelse med befolkningens helsetilstand, sosial ulikhet i helse, oppvekstvilkår, levevaner og psykisk helse. I det følgende presenteres seks ulike dokumenter som kombinerer slike faktorer i omtalen av fritidsklubber.

St.meld. nr. 39 (2007–2008)

Kulturdepartementets stortingsmelding *Frivillighet for alle* viser til at mens eldrecentre er viktige forebyggende og helsefremmende tiltak som betyr mye for trivsel, mat- og mosjonsvaner hos hjemmeboende eldre, er fritidsklubber en viktig arena for å nå barn og ungdom. Denne formuleringen er den mest overordnede folkehelsepolitiske beskrivelsen av fritidsklubber som vi har funnet i vårt dokumentutvalg. I meldingen fastslås det videre: «Mat betyr også mye på møteplasser som eldrecentre, fritidsklubber, idretts- og andre fritidsarenaer på tvers av kulturer. (...) det er en utfordring å legge til rette for sunne matvaner på fritidsarenaer.»

NOU 2009: 22

Utredningen *Det du gjør, gjør det helt. Endringer i barnevernloven* ble avlevert til Barne- og likestillingsdepartementet. Denne viser til hvordan grad av urbanisering i oppvekstmiljøet er en objektiv risiko med tanke på å bli utsatt for eller selv å delta i kriminalitet. Politiets relasjonsbygging til ungdommer i slike områder kan blant annet foregå gjennom fritidsklubbene. Klubbene bidrar, sammen med

kommunens øvrige tjenesteapparat, til å fange opp barn og unge med behov for hjelp og oppfølging. Videre står det om de kommunale fritidsklubbene:

Denne typen fritidstilbud er i stor grad åpne for alle. Terskelen for å delta er lav, og det gis rom for og legges til rette for uformelt samvær mellom jevnaldrende og mellom barn, ungdom og trygge voksne på ettermiddags- og kveldstid. Slike tiltak bidrar til å redusere sosiale forskjeller, og videre til å gi utsatte grupper av barn og ungdom gode mestringsopplevelser og dermed økt sosial kapital.

NOU 2011: 20

Utredningen *Ungdom, makt og medvirkning* ble avlevert til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Denne omtaler først og fremst fritidsklubber som arena for medvirkning og som kanal for rekruttering til lokale ungdomsråd. Under utredningens omtale av hvordan fritidsklubber bidrar til demokratisk kvalifisering av medlemmer gjennom deltakelse i styre og drift, nevnes også hvordan klubbene bidrar til å utvikle medlemmenes sosiale ferdigheter. Slike ferdigheter kan bygge opp under det folkehelsepolitiske argumentet for livsmestring.

En av utredningens begrunnelser for at fritidsklubbene spiller en særlig rolle i et demokratisk perspektiv, overlapper med et folkehelsepolitiske argument om utjevning av sosial ulikhet: «Fritidsklubber er en særlig viktig rekrutteringsarena [for kommunale ungdomsråd] siden de, i motsetning til elevråd og frivillige organisasjoner, vanligvis ikke har en overrepresentasjon av ressurssterke ungdommer.»

NOU 2013: 4

En grundig og vidtrekkende omtale av fritidsklubber finnes i *Kulturutredningen*, avlevert til Kulturdepartementet. Dette dokumentet har 103 treff på søkeordet «fritidsklubb», og de aller fleste av disse viser til fritidsklubbene som en arena i kulturpolitikken. Dette er ifølge utredningen et bevisst valg, og skal skape kontrast til de sosialpolitiske argumentene som ifølge utredningen vanligvis begrunner og beskriver klubbene.

Av denne årsaken gir ikke *Kulturutredningen* mange omtaler av fritidsklubber i et folkehelsepolitisk perspektiv. Utredningens mange beskrivelser av fritidsklubbene som gode kulturfellesskap for ungdom bruker imidlertid mange av de samme argumentene som de sosialpolitiske begrunnelsene for fritidsklubber, så som samvær med jevnaldrende, å få dyrke sine interesser, lære nye ting, delta i meningsfulle (kultur)aktiviteter, skape glede og oppleve mestring.

En henvisning til fritidsklubbenes posisjon med hensyn til å favne sosial ulikhet finnes i følgende sitat i utredningen: «I likhet med folkebibliotekene og kinoene kan fritidsklubber beskrives som arenaer for lavintensive møter mellom ungdom med ulike interesser og med ulik sosial og kulturell bakgrunn.» Et annet sted i utredningen heter det om kvaliteten ved samværet i fritidsklubbene:

Det kreves lite egenbetaling av brukerne, virksomheten har en uformell form, det stilles få krav til brukerne med hensyn til jevnlig oppmøte og øving, konkurranseaspektet ved aktiviteter nedtones og det sosiale samværet vektlegges som et mål i seg selv.

Kulturutredningen representerer et av to uttalte og helhetlige politikkgrunnlag for fritidsklubber i dokumentsøket, idet klubbene omtales som del av «den kulturelle grunnmuren» i kommunene og som del av en «ytringskultur». Det andre eksempelet er rapporten *Ungdoms fritidsmiljø* (Fauske m.fl. 2009), som omtales senere i dette kapitlet. Ved å tilordne fritidsklubbene slike verdier vil *Kulturutredningen* styrke fritidsklubbene finansielt og heve klubbens status i politiske organer, men fortrinnsvis med kulturpolitiske argumenter.

Meld. St. 19 (2014–2015)

I *Folkehelsemeldingen – mestring og muligheter* skrevet av Helse- og omsorgsdepartementet omtales fritidsklubber syv ganger. Når barn og unges deltakelse i frivillige organisasjoner og fritidstilbud omtales i meldingen, knyttes dette eksplisitt til betydningen av gode fellesskap, meningsfulle og engasjerende aktiviteter og til sosiale ulikheter i befolkningen:

Kultur- og fritidsaktiviteter er viktige sosiale møteplasser for barn og unge. Deltakelse er med på å skape sosial tilhørighet og fellesskap i en ungdomsgenerasjon som er mer mangfoldig enn tidligere generasjoner. I tillegg til organiserte aktiviteter, er åpne møteplasser for barn og ungdom som fritidsklubber, ungdomskafeer, kultur-, musikk- og danseverksteder o.l. viktige tilbud som når barn og ungdom på tvers av sosiale skillelinjer.

Helse- og omsorgsdepartementet går i stortingsmeldingen videre med å beskrive fritidsklubbens generelle posisjon i et landskap preget av sosial ulikhet:

Klubbene bidrar til å utjevne sosiale forskjeller, og mange klubber jobber aktivt med å motvirke marginalisering av barn og unge som er berørt av fattigdomsproblemer. (...) Tradisjonelt har fritidsklubber vært den eneste offentlige arenaen som er åpen for all ungdom på deres fritid og som vektlegger ungdomsinitiert aktivitet. Det er derfor viktig at kommunene styrker sitt arbeid på dette området for best mulig effekt av regjeringens satsinger gjennom nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom og storbyordningen.

Folkehelsemeldingen har også en eksplisitt henvisning fritidsklubbene i omtale av kosthold og helse. Her vises det til at fritidsklubber, i likhet med barnehager, skoler, frivillighetssentraler, seniorsentre og andre møteplasser må ha mulighet til oppbevaring og tilberedning av mat og felles måltider. Slik kan alle generasjoner få tilgang på informasjon om kosthold og helse og gis mulighet for å lære seg praktisk matlaging.

Meld. St. 7 (2015–2016)

I stortingsmeldingen *Likestilling i praksis – likestilling for kvinner og menn* skriver Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet at fritidsklubber sammen med skoler, andre frivillige fritidsaktiviteter og vennskap representerer arenaer som påvirker hvordan barn og ungdom forstår seg selv og sine muligheter. I meldingen står det om dette:

De [arenaene] representerer sosiale møteplasser for barn og unge og bidrar til å skape trygge og inkluderende oppvekstmiljøer over hele landet. Barn og unge som deltar i organiserte fritidsaktiviteter tilegner seg kompetanse og mestringsevne som kan virke positivt i deres utdanning og senere i arbeidslivet.

Ungdoms fritidsmiljø. Ungdom, demokratisk deltakelse og innflytelse

Denne rapporten (Fauske m.fl. 2009) fra en ekspertgruppe nedsatt av Barne- og likestillingsdepartementet har i underkant av 200 treff på søkeordet «fritidsklubb» i selve teksten. Rapporten utreder en mulig lovstyring av den kommunale fritidspolitikken overfor ungdom, hvor ekspertgruppen konkluderer med at en slik lovstyring ikke er nødvendig. Dette begrunner ekspertgruppen med at kultur- og fritidspolitikken ligger utenfor de sentrale velferdstjenestene, og derfor ikke har det samme behovet for likhet, standardisering og sterk statlig styring. Ekspertgruppen fremholder at en god fritidspolitikk for ungdom er betinget av et lokalpolitisk handlingsrom.

Forut for denne konklusjonen ligger en fyldig beskrivelse av fritidsklubbenes historiske opphav, vilkår og begrunnelser, hvor det vies plass til de sosialpolitiske så vel som de kulturpolitiske argumentene for fritidsklubber. Ekspertgruppen anfører i rapporten (Fauske m.fl. 2009) en ny begrunnelse for fritidsklubber som ikke har vært brukt i de øvrige dokumentene vi har studert i denne rapporten. Denne begrunnelsen er trivsel i nærmiljøet og lokalpolitikeres ønske om at ungdom skal flytte tilbake til hjemstedet etter endt utdanning. Ekspertgruppen understreker at velfungerende fritidsklubber og ungdomshus kan være kjennetegnet nettopp ved at de ivaretar flere hensyn samtidig.

Ekspertgruppen bak rapporten *Ungdoms fritidsmiljø* beskriver fritidsklubbenes særlige posisjon i å være tilgjengelige for utsatt ungdom. Disse kjennetegnene på utsatthet er sammenfallende med et folkehelseperspektiv på fritidsklubbers rolle og funksjon, og er i rapporten beskrevet som det å komme fra lavinntektsfamilier, det å ha nedsatt funksjonsevne og det å ha innvandrerbakgrunn. I rapporten utdypes dette slik:

For en del utsatte ungdommer kan det ha stor betydning å møte ansatte voksenpersoner som ikke står i et autoritetsforhold til dem. Det er forskjell på ungdomsarbeideren og en lærer, en ansatt i barnevernet eller en polititjenestemann. Den uformelle relasjonen og den tillit og fortrolighet som ofte etableres, kan gi ungdommer en voksen som de kan ta opp vanskelige temaer med. Forutsatt at fritidsklubben eller ungdomshuset

også trekker til seg mange prososiale ungdommer, vil det at 'utsatte unge' inkluderes i et større prososialt fellesskap kunne ha en viktig forebyggende funksjon.

Det kan være interessant å merke seg at ekspertutvalget (Fauske m.fl. 2009) her bruker begrepet «forebyggende» om fritidsklubbene, og selv setter dette i forbindelse med de tradisjonelle og sosiale begrunnelsene for fritidsklubber. Denne rapporten er dermed et eksempel på at de etablerte sosiale begrunnelsene for fritidsklubber overlapper med et folkehelsepolitisk perspektiv på klubbens funksjon.

Sammenligning: ulike fagdepartementers omtale av «fritidsklubb» i dokumentene

Denne delen av dokumentanalysen behandler bare syv dokumenter som omtaler fritidsklubber i et uttalt, folkehelsepolitisk perspektiv, men disse dokumentene er enten skrevet av eller levert som en utredning til i alt tre ulike departementer. Av disse står Barne-, likestillings- og integreringsdepartementet som enten avsender eller mottaker av fire av dokumentene, mens Kulturdepartementet står for to og Helse- og omsorgsdepartementet for et dokument.

Vedlegg 2 i dette arbeidsnotatet viser oversikt over alle forekomster av søkeordet «fritidsklubb» i fagpolitiske dokumenter, fordelt på departement. Her går det frem at dokumenter som er skrevet av eller på bestilling fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet er det departementet som hyppigst omtaler fritidsklubbene, fulgt av Kulturdepartementet. Dette kan henge naturlig sammen med at det er Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet som har forvaltningsansvaret for sektoren. I NOU 2014: 3, som ble levert til Kulturdepartementet, foreslår utvalget av forvaltningsansvaret for fritidsklubbene skal overføres til Kulturdepartementet, men dette har foreløpig ikke skjedd.

Av de syv dokumentene som er nærmere presentert i denne analysen, ser vi også at når Barne- og likestillingsdepartementet omtaler fritidsklubber i et folkehelseperspektiv, dreier dette seg i hovedsak om risiko i oppvekstmiljø og fritidsklubbens modererende rolle på slik risiko.

Kulturdepartementet omtaler fritidsklubber som fellesskap for interesse, læring og aktivitet, men også som arena hvor man kan nå frem til barn og ungdom med forebyggende og helsefremmende tiltak.

Helse- og omsorgsdepartementet favner det samme folkehelseperspektivet på fritidsklubber som de to dokumentene fra Kulturdepartementet dekker, men utdyper i tillegg hvordan klubbene kan bidra til å utjevne sosial ulikhet.

Tidligere i denne delen av notatet er det gjengitt et eksempel på hvordan Justis- og beredskapsdepartementet ser fritidsklubber, idrettslag og øvrig foreningsliv som et rent forebyggingstiltak. Formuleringen av teksten hos Justis- og beredskapsdepartementet viser samtidig at forebyggingen skal skje gjennom de

meningsfulle aktivitetene som disse sammenslutningene kan tilby. Ekspertgruppen under Barne- og likestillingsdepartementet (Fauske m.fl. 2009) beskriver også fritidsklubbene som forebyggingsarena, men med en tydeligere utdyping av kjennetegn ved utsatt ungdom som også kan leses inn i et folkehelseperspektiv.

Oppsummering av dokumentanalysen

Det er forholdsvis få statlige fagpolitiske dokumenter i perioden 2007-2017 som omtaler stikkordet «fritidssektor» i forbindelse med begreper som kan knyttes til folkehelse.

- I denne tiårsperioden nevner åtte dokumenter sosial ulikhet i deltakelse i frivillige organisasjoner i form av forskjeller mellom majoritets- og minoritetsbefolkningens deltakelse. Denne omtalen er kun deskriptiv og utdyper ikke hva deltakelse kan bety for folkehelse.
- To lovforslag omtaler deltagelse og tilrettelegging i frivillige organisasjoner som gunstig og viktig for mennesker med psykiske vansker, rusavhengighet og funksjonsnedsettelse.
- Meld. St. nr. 15 (2012–2013) fastslår fritidssektorens ansvar for gi barn og unge gode oppvekstvilkår og forebygge og avdekke vold og overgrep.

Mens det er forholdsvis mange fagpolitiske statlige dokumenter i perioden 2007-2017 som gir treff på stikkordet «fritidsklubb», er det bare et fåtall av disse som omtaler fritidsklubbene eksplisitt i forbindelse med begreper som kan knyttes til folkehelse.

En stor andel av dokumentene omtaler riktignok klubbene som gode og viktige fellesskap for ungdom, noe som har betydning i et folkehelsepolitisk perspektiv. Majoriteten av disse omtalene dreier seg imidlertid ikke om klubbene i seg selv, men om mange ulike politisk tiltak som kan nå frem til befolkningen gjennom fritidsklubber parallelt med andre offentlige institusjoner og tjenester som for eksempel skoler, barnehager, idrettslag og andre frivillige organisasjoner. I en del av dokumentene omtales også fellesskapet i fritidsklubbene som verdifullt på linje med den verdien som tillegges samværet i de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene.

Til sammen seks dokumenter behandler fritidsklubber og ungdomshus mer inngående som viktige for folkehelsen:

- I St.meld. nr. 39 (2007–2008) *Frivillighet for alle* (KUD) foretas en utvetydig, om enn kortfattet plassering av fritidsklubbene som en viktig arena i folkehelsepolitikken.
- I NOU 2009: 22, NOU 2011: 20 og i Meld. St. 19 (2014–2015) *Folkehelsemeldingen* (HOD) fremheves verdien av at fritidsklubbene tilbyr møteplasser for ungdom med ulik sosial bakgrunn.

- I ekspertutredningen *Ungdoms fritidsmiljø* omtales klubbens betydning for utsatte ungdommer kjennetegnet ved at de kommer fra familier med lav inntekt og/eller innvandrerbakgrunn.
- Meld. St. 7 (2015–2016) *Likestilling i praksis* (BLD) omtaler klubbene som trygge og inkluderende oppvekstmiljøer som kan skape mestringsevne i fremtidige livsvalg.

NOU 2013: 4 *Kulturutredningen* legger grunnlag for en politikk for fritidsklubber. Utredningen tar imidlertid for seg fritidsklubber i et kulturpolitisk perspektiv, og kontrasterer dette til de sosialpolitiske begrunnelsene som ofte har fulgt fritidsklubbene i kommunale budsjetter. Vår analyse av teksten i dokumentet gir eksempler på at kulturpolitiske argumenter for fritidsklubber i noen grad kan være sammenfallende med folkehelsepolitiske argumenter for fritidsklubbene, fordi de representerer arenaer for gode og inkluderende fellesskap som kan styrke aktivitet, interesse, deltakelse og mestring.

Psykisk helse omtales ikke sammen med søkeordet «fritidsklubb» i noen av dokumentene i utvalget. Gode fellesskap, gode oppvekstvilkår og utjevning av sosiale forskjeller gjennom deltakelse i åpne aktiviteter, slik mange av disse dokumentene nevner, vil med folkehelsepolitiske begrunnelser likevel kunne forebygge psykiske helseproblemer og styrke deltakernes psykiske helse.

Kjennetegn ved ungdommer som bruker fritidsklubber

I dokumentanalysen i første del av dette notatet så vi hvordan fritidsklubber i liten grad har vært definert i det vi kan kalle for et nyere folkehelsepolitisk perspektiv, men i større grad i tråd med de tradisjonelle sosial- og kulturpolitiske begrunnelsene som har fulgt dette tilbudet gjennom flere tiår. I mange tilfeller handler dette samtidig om forebygging av ulike typer ungdomsproblemer, som kan være overlappende med folkehelsepolitiske problemstillinger. I denne andre delen av notatet skal vi se på i hvilken grad klubbungdom skiller seg fra ungdom som ikke går på fritids- eller ungdomsklubb med hensyn til faktorer som kan påvirke livskvaliteten og dermed folkehelsen.

Bakgrunnskjennetegn ved «klubbungdommene»

Det første vi vil undersøke er om ungdomsklubbene fanger opp ungdom i «bred» forstand. Vi starter med å kartlegge klubbungdommene ut fra deres «*bakgrunnskjennetegn*». Rekrutteres både gutter og jenter? Deltar ungdom fra alle sosiale lag? Dette spørsmålet er særlig relatert til målsettingen om at fritidsklubbene skal være et aktivitetstilbud som skal nå ut uavhengig av sosial bakgrunn (jfr. Barne- og likestillingsdepartementet 2009).

Individkjennetegn og sosial bakgrunn

I Tabell 1 ser vi en oversikt over bruk av klubbtilbudet etter ungdommenes individ- og bakgrunnskjennetegn. Disse analysene er også illustrert i Figur 1. Her ser vi at det er svært små kjønnsforskjeller i andelen som har deltatt på klubb sist måned. Den eneste forskjellen er at noen flere av jentene har vært der mellom én og to ganger, mens det er flere gutter blant de som har vært der fem ganger eller mer.

Tabellen viser videre at andelen ungdom som har deltatt synker for hvert klassetrinn på ungdomsskolen. To av tre åttendeklassinger oppgir å ikke ha deltatt, mens dette gjelder tre av fire blant tiendeklassingene. Femten prosent av åttendeklassingene har vært der tre ganger eller oftere, mens ti prosent av tiendeklassingene har vært der like ofte.

Tabell 1. Datamateriale. Deltakelse på ungdomsklubb og ungdomshus etter sentrale bakgrunnsvariabler. Nasjonale tall. Ungdata 2015-2017. Ungdomsskoleelever.

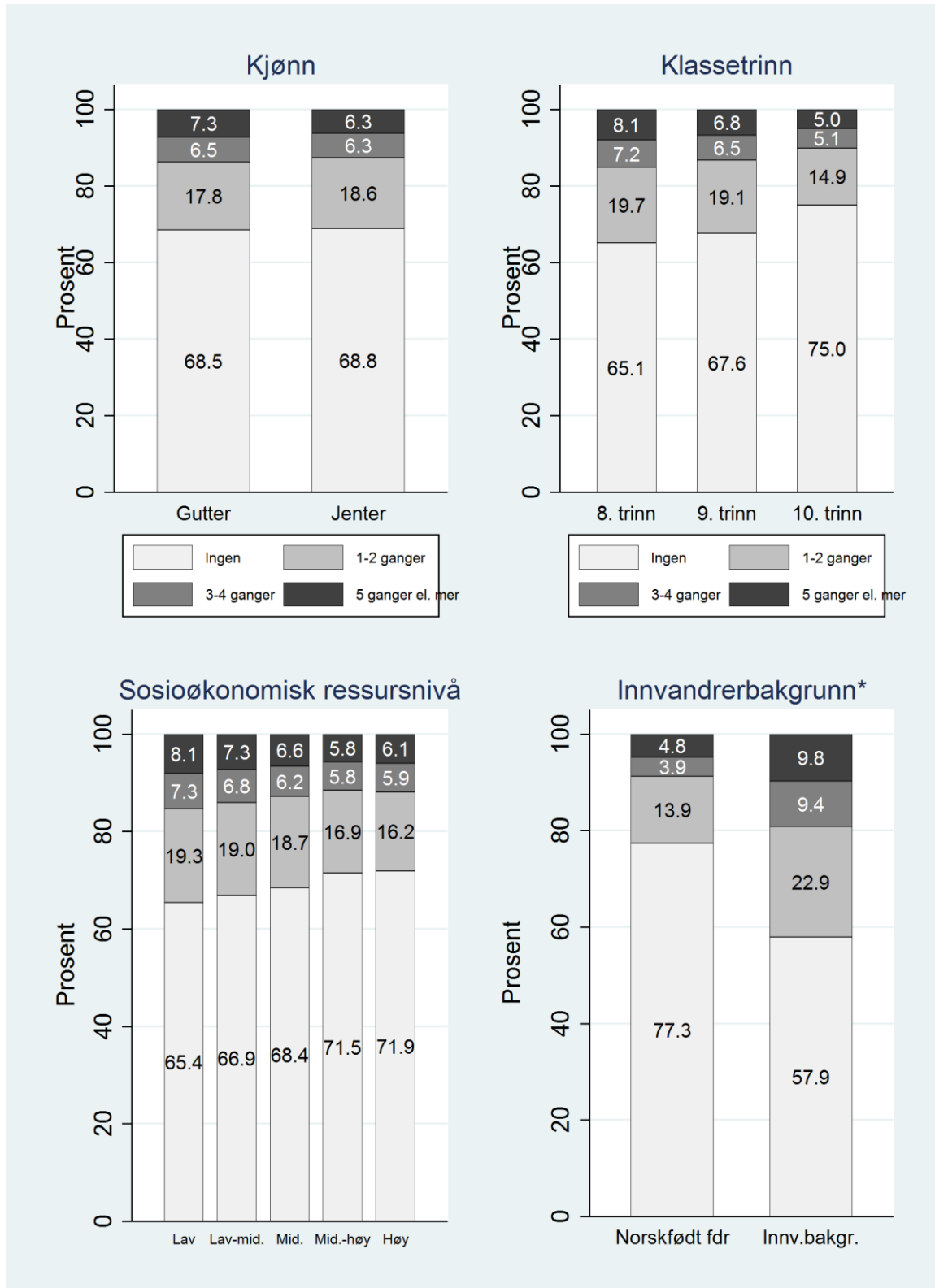
Kjennetegn	Hvor ofte på klubb/ungdomshus sist måned				Total	N
	Ingen ganger	1-2 ganger	3-4 ganger	5 ganger eller oftere		
<i>Kjønn</i>						
Gutter	68,5	17,8	6,5	7,3	100	65874
Jenter	68,8	18,6	6,3	6,3	100	64973
<i>Klassetrinn</i>						
8.klasse	65,1	19,7	7,2	8,1	100	44605
9.klasse	67,6	19,1	6,5	6,8	100	43649
10.klasse	75,0	14,9	5,1	5,0	100	44307
<i>Sosioøkonomiske ressurser</i>						
Lavt nivå	65,4	19,3	7,3	8,1	100	27609
Lavt-Middels nivå	66,9	19,0	6,8	7,3	100	29590
Middels nivå	68,4	18,8	6,2	6,6	100	30722
Middels-høyt nivå	71,5	16,9	5,8	5,8	100	30516
Høyt nivå	71,9	16,2	5,9	6,1	100	18062
<i>Innvandrerbakgrunn*</i>						
Én/to norskfødte foreldre	77,3	13,9	4,0	4,8	100	7755
Begge foreldrene født i utlandet	57,9	22,9	9,4	9,8	100	3889

*) Ung i Oslo 2015.

Analysene viser at det er et moderat nivå av sosial ulikhet i rekrutteringen til klubbene. Deltakelsen er generelt høyere blant ungdommene som har de laveste nivåene av sosioøkonomiske ressurser i hjemmet. Blant disse er det omtrent 35 prosent som har deltatt på klubb, mens det gjelder nær 28 prosent blant dem med mest ressurser hjemme. De sosiale forskjellene er noe mer markert blant dem som bruker tilbudet aller oftest, sammenlignet med dem som besøker klubbene sjeldnere.

Basert på Ung i Oslo ser vi at det er store forskjeller i deltakelse mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Det er klart flere ungdom med innvandrerbakgrunn som bruker tilbudet, enn det er blant ungdom som har en eller to norskfødte foreldre. Dette er en særlig tydelig blant ungdom som har brukt tilbudet tre ganger eller oftere i måneden.

Figur 1. Deltakelse på ungdomsklubb etter sentrale bakgrunnsvariabler. Ungdata 2015–2017 (* Ung i Oslo 2015)

Øvrige kjennetegn ved ungdom som bruker fritidsklubber og ungdomshus

I denne delen undersøker vi «*Øvrige kjennetegn*» blant klubbungdommene. Deltar både de med og uten helse-, rus- og atferdsproblemer, eller er det slik at klubbene bare tiltrekker seg ungdom med noen særskilte kjennetegn? Tabell 2 viser hvordan ungdom som har vært på klubb sist måned, sammenlignet med ungdom som ikke har vært der, skårer på ulike indikatorer som forteller om helse, problematferd, rusmiddelbruk, deltakelse i øvrige fritidsaktiviteter, trivsel og sosiale relasjoner.

Når det gjelder helsesituasjon har vi undersøkt fire indikatorer. Hovedbildet er at det er nokså små forskjeller i helse for dem som har vært på klubb sist måned, sammenlignet med dem som ikke har vært der. Generelt rapporterer noen flere av klubbungdommene at de er misfornøyd med helsen, at de har depressive symptomer og fysiske helseplager, men forskjellene er svært små. Når vi imidlertid ser på hvor ofte ungdommene har vært på klubb, blir det tydelig at det er flere blant dem som har vært der oftest som har helseplager, og som ikke er fornøyd med seg selv eller helsa si.

Flere av ungdommene som har vært på klubb, rapporterer om problematferd sammenlignet med dem som ikke var vært på klubb. Noen flere blant klubbungdommene har også gjort mange regelbrudd. Markant flere av dem har vært i slåsskamp. Flere av dem har også vært utsatt for mobbing eller vold. Også her ser vi spesielt tydelige utslag for ungdommer som har vært på klubb fem ganger eller mer sist måned. Blant disse er andelen som rapporterer om denne typen hendelser om lag dobbelt så høy som blant ungdom som ikke har vært på klubb.

Når det gjelder alkohol er det en forskjell mellom ungdommer som har vært hyppigst på klubb og dem som ikke har vært der. Noen flere av klubbungdommene har vært beruset på alkohol. Blant dem med hyppigst deltakelse på klubb er det nesten dobbelt mange som har brukt cannabis, sammenlignet med dem som ikke har vært der.

Tabell 2 viser videre andeler av ungdom som har deltatt på fritidsaktiviteter, fordelt etter antall besøk på ungdomsklubb sist måned. Sammenlignet med dem som ikke har vært på klubb, har noen færre klubbungdommer trent i idrettslag. Utslaget er imidlertid nokså lite. Det er en tydeligere forskjell når det gjelder øvrige organiserte fritidsaktiviteter (kor, korps, musikkskole, religiøs organisasjon og eller annen organisasjon). Særlig er deltakelsen høy i øvrige organiserte aktiviteter blant dem som er aller oftest på klubb. Færre av klubbungdommene har ikke deltatt i noen øvrige fritidsaktiviteter sist måned. Blant dem som er der oftest, er det riktignok noen flere som ikke deltar i noen øvrige organiserte aktiviteter. Det er ikke store forskjeller når det gjelder skjermtid. Noen færre av klubbungdommene har brukt mer enn tre timer om dagen foran en skjerm, sammenlignet med dem som ikke har vært på klubb. Vi ser også tydelig forskjell i andelen ungdom som har vært mye hjemme sist uke. Blant klubbungdommene som har vært hyppigst hjemme, er det ti prosentpoeng færre som har brukt to eller flere, hele kvelder hjemme sist uke, sammenlignet med dem som ikke har vært på klubb.

Tabell 2. Øvrige kjennetegn og handlinger blant ungdom på ungdomsskolen, etter hvor mange besøk de har hatt på ungdomsklubber eller ungdomshus. Ungdata, nasjonale tall 2015–17. Ungdomsskolen.

	Vært på klubb sist måned		Hvor mange ganger på klubb sist måned		
	Nei	Ja	1-2 ganger	3-4 ganger	5 ganger eller mer
<i>Helse</i>					
Fornøyd med helsen	71,6	70,1	71,3	69,6	67,2
Høyt nivå depressive symptomer	14,7	15,2	14,3	15,2	17,5
Daglige fysiske helseplager	13,9	14,7	14,0	14,1	17,3
Godt selvbilde	82,6	82,0	82,6	81,9	80,3
<i>Problematferd</i>					
Gjort mer enn 10 regelbrudd	6,3	8,3	7,0	8,0	12,4
Bli mobbet	6,7	9,0	8,2	9,1	10,9
Utsatt for vold	6,1	9,7	8,7	9,4	12,8
Slåsskamp	18,1	27,9	25,1	28,6	34,9
<i>Rusmiddelbruk</i>					
Alkohol	11,8	12,8	11,9	12,1	15,9
Cannabis	2,3	3,2	2,8	3,1	4,3
<i>Øvrig fritid</i>					
Trener idrettslag (ukentlig el. oftere)	52,2	51,3	53,2	47,8	49,2
Har regelmessig deltatt i andre organiserte fritidsaktiviteter	58,2	66,0	63,9	65,0	72,7
Har ikke deltatt i noen andre organiserte fritidsaktiviteter	20,5	12,2	11,3	13,2	13,7
Mye skjermtid	54,6	52,5	51,6	52,6	55,0
Mye hjemme	74,0	67,4	68,6	67,5	64,2
<i>Trivsel og sosiale relasjoner</i>					
Fornøyd med foreldrene	85,6	83,1	83,9	83,3	81,0
Svake relasjoner til foreldrene*	8,5	10,0	9,1	9,9	12,5
Trives på skolen	93,1	92,6	93,4	92,4	90,7
Svake relasjoner til skolen*	9,1	9,8	9,2	9,4	11,7
Fortrolig venn	89,7	90,9	91,2	90,5	90,5
Svake relasjoner til venner*	6,0	4,4	4,4	4,7	4,3
Ensomhet	8,5	8,8	8,1	8,8	10,9
Fornøyd med lokalmiljøet	69,7	70,0	70,3	70,5	68,7
Framtidstro	72,6	73,6	74,1	72,9	72,6
Antall respondenter	93682	42847	24803	8770	9274

Tall i fet kursiv indikerer at forskjellen mellom deltakere og ikke-deltakere er signifikant ($p < 0,05$).

*) Ungdata 2014-2016

I den siste delen av tabellen ser vi på ungdoms rapportering om trivsel og sosiale relasjoner. De fleste er fornøyd med vennene sine, men relasjonen til foreldrene er oftere svakere blant klubbungdommene, særlig blant dem som har vært der hyppigst. Det er bortimot 50 prosent flere (8,5 versus 12,5 prosent) med svake

relasjoner til foreldrene blant ungdommene som er oftest på klubb, sammenlignet med de som ikke har vært på klubb. Det er også noen færre av dem som er hyppigst på klubb som trives på skolen, og noen flere av dem som har svake relasjoner til skolen.

Når det gjelder vennsrelasjoner er bildet snudd opp ned. De som har vært på klubb har oftere fortrolige venner og færre av dem har svake relasjoner til vennene sine. Klubbungdom er stort sett ikke mer eller mindre ensomme enn andre. Likevel ser vi at noen flere av dem som er der oftest, rapporterer om ensomhet. Klubbungdommer skiller seg ikke systematisk fra dem som ikke bruker klubbtilbudet når det gjelder hvor fornøyd man er med lokalmiljøet og med hensyn til framtidsoptimisme (om de tror de vil få et godt og lykkelig liv).

Er det en sammenheng mellom hvor mange ungdommer som deltar i klubb på kommunalt nivå og hvor bred rekrutteringen til klubbene er?

Fra Ungdataundersøkelsene framkommer det at andelen av elevene på ungdomstrinnet som bruker fritidsklubb varierer helt fra 10 prosent i enkelte kommuner til 90 prosent i andre (ungdata.no (Ungdomsklubb), 2017). Dette aktualiserer et spørsmål om det er en sammenheng mellom hvor mange ungdommer som deltar i klubb på kommunalt nivå og hvor bred rekrutteringen til klubbene er.

Det er grunn til å forvente at man i kommunene med de høyeste deltakerandelene rekrutterer «bredt». Når mange deltar, skulle man tro at klubben trekker til seg ungdom fra alle sosiale lag og med ulike kjennetegn. I de store kommunene, der vi ser lavere andeler brukere, skulle man ut fra denne logikken forvente en mer «snever» rekruttering. I denne delen undersøker vi derfor klubbungdommenes kjennetegn – både bakgrunnskjenntegn og øvrige kjennetegn - i små kommuner med under fem tusen innbyggere, i mellomsmå med 5000 til 19 999 innbyggere, i mellomstore med 20 000 til 49 999 innbyggere, i store med over 50 000 innbyggere og i Oslo, som har om lag 670 000 innbyggere.

Analysene her viser en del av de samme mønstrene vi allerede har sett i Tabell 1 og Tabell 2. I det følgende fokuserer vi imidlertid mest på forskjeller mellom kommunetypene.

Et hovedfunn her er at kommunestørrelse tydelig samvarierer med andel ungdom som har deltatt på klubb. Dette ser vi i Tabell 3. I kommuner som er små, mellomsmå, mellomstore, store, og i Oslo, er gjennomsnittlig deltakelse på klubb sist måned henholdsvis rundt 50 prosent, 35 prosent, 25 prosent, 25 prosent og 29 prosent. Oslo peker seg ut som et unntak for regelen «jo flere innbyggere, dess færre har deltatt på klubb». Her er andelen som deltar noe større enn i de mellomstore og store kommunene.

Tabell 3. Andeler som har deltatt på fritidsklubb, etter individ- og bakgrunnskjennetegn blant ungdom, i kommuner av ulik størrelse. Ungdata 2015–2017. Ungdomsskoleelever.

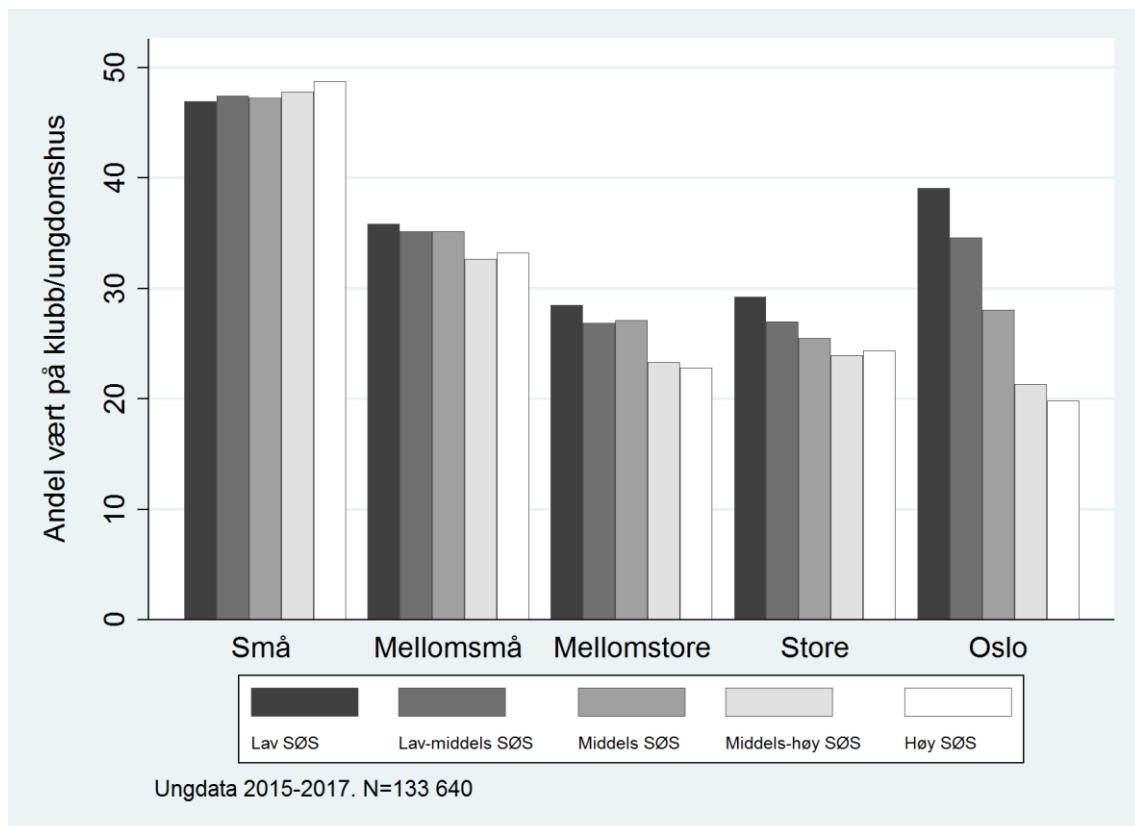
Kjennetegn	Små kommuner (Mindre enn 5000 innb.)			Mellomså kommuner (5000 til 19999 innb.)			Mellomstore kommuner (20000 til 49999 innb.)			Store kommuner (mer enn 50 000 innb.)			Oslo (670 000 innb.)		
	Andel deltatt	N	Kji.	Andel deltatt	N	Kji.	Andel deltatt	N	Kji.	Andel deltatt	N	Kji.	Andel deltatt	N	Kji.
Kjønn															
Gutter	47,3	7638		34,5	20562		25,5	14805		26,3	16073		31,5	5387	
Jenter	47,8	7430	ns	34,6	20410	ns	26,4	14403	ns	25,4	15743	ns	26,5	5713	***
Klassetrinn															
8.klasse	49,0	4071		39,9	14009		30,3	10395		29,7	11349		30,7	3940	
9.klasse	48,2	4015		36,4	13821		27,1	9887		27,5	10923		30,1	4023	
10.klasse	39,7	4311	***	27,6	14284	***	20,2	10223	***	20,3	10891	***	26,6	3646	***
Sosioøkonomiske ressurser															
Lavt nivå	46,9	3574		35,8	8880		28,5	5658		29,2	5884		39,1	3084	
Lavt-Middels nivå	47,5	3949		35,2	10256		26,9	6421		27,0	6288		34,6	2048	
Middels nivå	47,3	3410		35,2	9740		27,2	7237		25,5	7788		28,1	1901	
Middels-høyt nivå	47,8	2927		32,7	8949		23,4	7295		23,9	8318		21,3	2341	
Høyt nivå	48,7	1734	ns	33,2	4668	***	22,9	3990	***	24,4	4999	***	19,9	2301	***

Kji.) kjkvadrattest om forskjellene etter kjønn, klassetrinn og sosioøkonomiske forskjeller er signifikante. Ns p>0,05, ***) p<0,001

Tabell 3 viser også at det ikke er kjønnsforskjeller i deltakelse i de ulike kommunetypene, med unntak av Oslo. I hovedstaden er det noen flere gutter enn jenter som deltar. Når vi ser på ungdom på ulike klasstrinn, så avtar andelen som har vært i klubb for hvert trinn i alle kommunetypene. Som regel er nedgangen på om lag ti prosentpoeng i løpet av ungdomsskolen. Beregner man imidlertid endringen relativt, fra 8. til 10.klasse er nedgangen størst i kommunene som er mellomstore og store. Her er nedgangen på om lag 30 prosent, mens den er 20 prosent i de små kommunene. Unntaket her er Oslo, hvor andelen i mindre grad avtar med klasstrinn.

I den siste delen av Tabell 3 går det frem at i de små kommunene er det ikke forskjeller i klubb deltakelse etter nivået av sosioøkonomiske ressurser. Her deltar rundt 47–48 prosent av ungdom fra alle sosiale lag. I de mellomsmå, mellomstore og store kommunene er det en viss forskjell. Jo lavere nivå av sosioøkonomiske ressurser hjemme, dess flere har deltatt. Forskjellen mellom de med minst og mest av denne typen ressurser i hjemmet er på 3-5 prosentpoeng. I Oslo er det derimot svært tydelige sosiale forskjeller. Andelen som har vært på klubb er nær 40 prosent blant ungdom med minst sosioøkonomiske ressurser hjemme, mens den er rundt 20 prosent blant de med mest ressurser. Dette mønsteret kan man tydelig se i Figur 2.

Figur 2. Andel vært på fritidsklubb/ungdomshus etter sosioøkonomiske ressurser og antall innbyggere i kommunene.

Tabell 4. Øvrige kjennetegn blant ungdom som har og ikke har vært på klubb, i kommuner med ulik størrelse. Ungdata 2015-2017. Ungdomsskoleelever.

	Små kommuner (Færre enn 5000 innb.)		Mellomsmå kommuner (5000-19999 innb.)		Mellomstore kommuner (20000-49999 innb.)		Store kommuner (mer enn 50000 innb.)		Oslo (670 000 innb.)	
	Nei	Ja	Nei	Ja	Nei	Ja	Nei	Ja	Nei	Ja
Vært på klubb sist måned:										
<i>Helse</i>										
Fornøyd med helsen	68,6	69,5	70,6	69,5	71,4	68,9	72,9	71,4	74,6	73,8
Psykiske helseplager	11,4	12,0	12,5	13,2	13,1	14,7	12,9	13,6	13,0	14,3
Daglig fysiske helseplager	12,5	13,1	14,3	15,3	14,6	16,1	13,9	14,8	11,7	11,6
Godt selvbilde	80,6	81,9	81,7	80,8	82,5	81,2	83,9	83,5	84,0	85,2
<i>Problematferd</i>										
Har gjort 10 regelbrudd el. mer	3,7	4,7	4,4	6,4	4,5	7,4	8,1	10,8	15,0	19,8
Bliir ofte mobbet	8,3	9,3	6,8	8,9	7,0	10,1	6,0	8,2	6,2	8,1
Har blitt utsatt for vold	5,9	8,0	5,9	8,9	6,3	11,5	6,1	10,2	6,4	10,9
Har vært i slåsskamp	17,9	23,3	16,4	23,4	17,0	27,4	15,8	25,3	16,0	29,4
<i>Rusmiddelbruk</i>										
Beruset på alkohol	13,8	14,9	12,0	12,5	11,8	13,6	10,5	11,2	12,6	11,7
Har brukt cannabis	1,6	2,3	2,1	2,5	2,3	3,5	2,7	3,9	3,0	4,9
<i>Øvrig fritid</i>										
Trener regelmessig i idrettslag	45,8	49,6	50,7	51,4	52,8	49,4	55,8	55,2	50,9	48,6
Har ukentlig deltatt i andre organiserte fritidsaktiviteter	50,6	63,2	55,9	65,8	58,4	64,3	62,8	70,5	58,6	65,4
Har ikke deltatt i øvrige organiserte fritidsaktiviteter	24,7	13,2	22,0	12,4	21,0	13,9	17,5	9,6	19,0	11,3
Mye skjermtid	56,8	54,1	55,2	52,4	57,1	55,2	54,6	51,1	42,4	45,2
Mye hjemme	78,0	70,9	74,7	68,4	73,6	66,6	72,5	65,2	73,2	63,2
<i>Trivsel og sosiale relasjoner</i>										
Fornøyd med foreldrene	85,3	84,6	84,7	82,7	84,7	81,9	85,3	83,3	86,5	84,7
Svake relasjoner til foreldrene*	9,0	9,9	8,6	10,0	8,9	10,8	8,1	10,0	7,5	8,2
Trives på skolen	90,5	91,9	92,5	92,8	93,1	91,3	93,9	93,2	95,5	94,5
Svake relasjoner til skolen*	11,1	9,8	10,2	10,1	8,8	10,8	8,1	8,9	7,1	8,5
Fortrolig venn	87,9	90,0	89,5	91,3	89,9	90,9	90,4	91,3	89,2	89,9
Svake relasjoner til venner*	7,2	4,6	6,3	4,3	5,9	4,8	5,5	4,0	5,6	4,7
Ensomhet	8,6	8,0	8,6	8,8	8,7	9,7	8,3	8,9	7,7	7,9
Fornøyd med lokalmiljøet	63,7	67,8	67,1	69,1	69,5	69,5	73,6	73,1	73,6	71,8
Framtidstro	70,8	74,8	72,3	73,4	72,3	72,6	73,3	73,8	74,7	73,5
Antall respondenter	16402		45327		32831		35839		12449	

*) Basert på tall fra Ungdata 2014–2016.

Tall i fet kursiv indikerer at forskjellen mellom deltakere og ikke-deltakere er signifikant (p<0,05).

Tabell 4 viser små forskjeller med hensyn til selvrapportert helse blant ungdommer som har brukt klubbtilbudet og ungdommer som ikke har brukt det. Dette er uavhengig av kommunestørrelse. I noen av kommunetypene rapporterer noen flere av klubbungdommene at de ikke er fornøyd med helsen, og at de har depressive symptomer eller fysiske helseplager. Andelen klubbungdommer med godt selvbilde er noe høyere i små kommuner, mens den er noe lavere i mellom-små og mellomstore kommuner – sammenlignet med dem som ikke har vært på klubb.

Det er mer variasjon mellom kommunetypene når det gjelder problematferd. Generelt er det flere som har deltatt i regelbrudd jo større kommunen er. I alle kommunetypene er det noen flere av klubbungdommene som har gjort regelbrudd, sammenlignet med dem som ikke har vært på klubb. Tabell 4 viser også at forskjellen mellom klubbungdom og dem som ikke har brukt tilbudet, blir større jo flere som bor i kommunen, både med hensyn til det å være utsatt for vold og det å ha deltatt i slåsskamp. I store kommuner og i Oslo har mellom 25–30 prosent av klubbungdommene vært i slåsskamp, mens det der gjelder 16–17 prosent av dem som ikke har vært i klubb. Når det gjelder regelmessig mobbing ser vi ikke forskjeller basert på kommunestørrelse.

Generelt er det ikke store forskjeller i rusmiddelbruk, i form å ha vært tydelig beruset eller å ha brukt cannabis, mellom klubbungdom og øvrig ungdom. I alle kommunetypene har noen flere av klubbungdommene brukt cannabis, sammenlignet med dem som ikke har vært på klubb. Forskjellene i andelene er imidlertid ikke veldig store. Det er nesten ikke forskjeller når det gjelder alkohol. Kun i de mellomstore kommunene har noen flere vært alkoholberuset

Når vi ser på øvrige fritidsaktiviteter i Tabell 4, er det kun på noen områder vi ser kommuneforskjeller. Dette gjelder hvor mange som ukentlig har deltatt i øvrige organiserte fritidsaktiviteter og i andelen ungdom som ikke har deltatt i noen slike aktiviteter. I begge tilfeller er forskjellene mellom klubbungdom og dem som ikke er i klubb, mest markerte i de minste kommunene. Det er også en forskjell med tanke på høy skjermtid. I Oslo er det flere av klubbungdommene som har høy skjermtid kontra ungdom som ikke er i klubb, mens det i de andre kommunetypene er et motsatt mønster.

I den siste delen av Tabell 4 ser vi på trivsel og sosiale relasjoner. Her ser vi enkelte kommuneforskjeller. Med unntak av de små kommunene, er det alle steder færre av klubbungdommene som er fornøyd med foreldrene og noen flere som har svake relasjoner til foreldrene. Her er det riktignok ganske små forskjeller. Vi et lignende mønster med tanke på det å trives på skolen og det å ha svake relasjoner til skolen. Bortsett fra i de små og mellomsmå kommunene er det en tendens til at klubbungdom har noe lavere skoletrivsel. I Oslo og i mellomstore kommuner er det noen flere av klubbungdommene som har svake skole-relasjoner. Det er imidlertid snakk om små forskjeller. Når det gjelder vennerelasjoner ser vi tydeligst sprik mellom klubbungdom og andre i de minste kommunene. Her har noen flere av klubbungdommene fortrolige venner, mens noen

færre av dem har svake relasjoner til vennene. I de to minste kommunetypene er det flere klubbungdom som er fornøyd med lokalmiljøet og som tror de vil få et godt og lykkelig liv, sammenlignet med dem som ikke er på klubb. Selv om forskjellene ikke er veldig store, er det særlig ungdommer som ikke er på klubb i de små kommunene, som stikker seg ut med de laveste nivåene her.

Oppsummering av Ungdata-undersøkelsene

Analysene våre viser at mange ungdom bruker fritidsklubber og ungdomshus. Nær en tredjedel av ungdomsskoleelevene som har deltatt i Ungdata i 2015-2017 rapporterer å ha vært der minst én gang sist måned. Dette viser at fritidsklubbene utgjør en viktig sosial arena for svært mange ungdommer. Aller størst er oppslutningen om fritidsklubbene i de små kommunene, her har om lag halvparten av ungdommene brukt tilbudet sist måned.

Rekrutteringen til fritidsklubber og ungdomshus er i all hovedsak bred, i den forstand at ingen grupper av ungdom er betydelig under- eller overrepresentert på nasjonalt plan. I veldig mange kommuner vil de som er på klubb ligne ungdommene som ikke er der.

Imidlertid må dette presiseres på to punkter. For det første er det en del nyanseforskjeller, altså små til moderate forskjeller, i ungdommenes kjennetegn. Enkelte grupper ungdom, som fremstår som mer sårbare når det gjelder folkehelsemessige utfordringer, bruker i større grad fritidsklubbtilbudet enn andre. For det andre er det lokale variasjoner. Enkelte steder er det tydeligere forskjeller mellom klubbungdom og øvrig ungdom, enn hva det er andre steder.

Individkjennetegn og sosial bakgrunn

Et første mønster er at ungdom med lave nivå av sosioøkonomiske ressurser bruker tilbudet oftere enn de med mye ressurser hjemme. Disse sosiale forskjellene er langt mer tydelige i Oslo enn i de andre kommunetypene. Dette er ikke overraskende ettersom man vet at de sosiogeografiske skillene er tydeligere i Oslo enn i landet for øvrig (Ljunggren, 2017), og at man i tidligere undersøkelser har funnet tydelige forskjeller i fritidsaktiviteter blant Oslo-ungdom fra ulike sosioøkonomiske lag (Andersen & Bakken, 2015; Bakken, 2018). Samtidig ser vi også sosiale gradienter i de store, mellomstore og mellomsmå kommunene, på den måten at jo færre sosioøkonomiske ressurser som finnes hjemme, desto flere er det som bruker klubbtilbudet. Vi ser ikke et slikt mønster i de små kommunene. Basert på Ungdataundersøkelsen i Oslo finner vi at ungdom med innvandrerbakgrunn bruker klubbtilbudet oftere enn ungdom som har norskfødte foreldre. Dette henger delvis sammen med at mange med innvandrerbakgrunn har lavere nivå av sosioøkonomiske ressurser hjemme, og som understøttes av at klubbtilbudet ofte er gratis eller er forbundet med svært lave kostnader.

Generelt ser vi også at andelen ungdom som bruker klubbtilbudet er større i de små enn i de store kommunene. Oslo følger riktignok ikke denne regelen etter som andelen som har deltatt ligger et sted mellom andelene som har deltatt i de mellomsmå og mellomstore kommunene (rundt 30 prosent).

Vi ser også små kjønnsforskjeller i andelene som deltar på klubb, og at andelene deltakende synker for hvert klassetrinn i oppadstigende rekkefølge. Dette mønsteret ser vi i alle kommunetypene, men endringen etter klassetrinn er mindre i Oslo enn i øvrige kommuner.

Øvrige kjennetegn

Når det gjelder øvrige kjennetegn hos ungdommene er det en del sentrale funn. For det første er det tydelig at flere av klubbungdom har vært involvert i, eller utsatt for, *problematterd*. Flere av dem har vært utsatt for vold og mobbing enn ungdom som ikke har vært der. Flere av dem rapporterer deltakelse i regelbrudd og slåsskamp. Dette mønsteret er tydeligst i de største kommunene. De som har vært oftest på klubb, skiller seg mest ut på disse områdene.

Klubbungdom ser også ut til å være mer aktive på fritiden, sammenlignet med øvrig ungdom. De skiller seg fra øvrig ungdom ved at flere av dem deltar regelmessig i *andre organiserte fritidsaktiviteter*. Klubbungdom deltar nesten like mye i idrettslag som øvrig ungdom. Samtidig er det færre av dem som ikke har deltatt i noen andre organiserte fritidsaktiviteter sist måned, når vi sammenligner med ungdom som ikke har vært på klubb. Dette gjelder i alle kommunetypene. Færre av klubbungdommene har også tilbrakt mye tid hjemme den siste uken. I samtlige kommunetypene ser vi at andelen med høy skjermtid er lavere blant ungdommene som har vært på klubb, sammenlignet med dem som ikke har vært der – unntaket er Oslo, hvor vi ser et motsatt mønster.

Når det gjelder *trivsel og sosiale relasjoner* ser vi noen nyanseforskjeller mellom klubbungdom og dem som ikke har vært der. Det mest slående er at flere av klubbungdommene er mindre fornøyd med skolen og foreldrene. Flere av dem har også det vi kan karakterisere for svake relasjoner til skolen og foreldrene. Med venner er det motsatt. Klubbungdom har noe sjeldnere svake vennerrelasjoner. Forskjellene i forholdet til skole og foreldre er i noen tilfeller mer markert i de mellomstore og store kommunene. I de små og mellomsmå kommunene ser vi at det er forskjeller mellom klubbungdom og øvrig ungdom når det gjelder tilfredshet med lokalmiljø og framtidsoptimisme. Klubbungdommene skårer her bedre. Blant ikke-brukerne i disse kommunene er det færre som trives i lokalmiljøet og har liten framtidsoptimisme. Også på en del øvrige indikatorer, som å ikke delta i noen organiserte fritidsaktiviteter og det å være mye hjemme, skiller denne gruppen seg ut.

Det er relativt små forskjeller mellom klubbungdom og øvrig ungdom når det gjelder *rusmiddelbruk*, i form av alkohol og cannabis. Det er noen flere blant klubbungdommene som har brukt cannabis i alle kommunetypene. Forskjellen er

tydeligst mellom dem som ikke har vært på klubb og dem som har vært der fem ganger eller mer.

Klubbungdom skiller seg i liten grad fra øvrig ungdom når det gjelder de *helsemessige kjennetegnene* vi har undersøkt; fysiske og psykiske helseplager, selvbilde og subjektivt vurdert helse. Dette er uavhengig av kommunestørrelse. Noen flere av dem som har vært der fem ganger eller oftere, har imidlertid helseplager og er misfornøyd med helsa si.

Avsluttende kommentarer

I denne analysen har vi sett på noen sentrale kjennetegn hos ungdom som bruker klubbtilbudet i Norge. På et overordnet plan er det ikke veldig store forskjeller mellom de som bruker og som ikke bruker klubbtilbudet. En del steder ser vi riktignok større variasjon enn andre steder, for eksempel i Oslo, hvor vi ser store sosiale forskjeller i rekrutteringen.

Analysene ser til en viss grad ut til å harmonere med Øias (2009) undersøkelse fra om lag ti år tilbake. Det ser ut til at klubbene i noe større grad trekker til seg ungdom som er aktive og utprøvende. De som deltar i øvrige organiserte fritidsaktiviteter, er noe overrepresentert, men det er også flere blant klubbungdommene som har gjort regelbrudd eller vært utsatt vold eller mobbing. Øias undersøkelse pekte også på at klubbungdom hadde mer utfordringer i relasjoner til skole og foreldre. Dette har en viss gjenklang i disse Ungdata-tallene fra 2015-2017 ettersom det er flere klubbungdommer som rapporterer om svake foreldre- og skolerelasjoner, enn hva det er blant de som ikke har vært på klubb. Det er også flere med svake relasjoner blant dem som bruker klubbtilbudet mest. Basert på disse analysene virker det derfor som klubbene i 2015–17 når flere av ungdommene som er risikoutsatt på ulike vis.

Når det gjelder forventningen om at andelen ungdom som skal delta, i kommuner av ulik størrelse, skulle påvirke rekrutteringen, er resultatet av analysen i noen grad i tråd med dette, samtidig som noe også var uventet. At den sosiale ulikheten i rekrutteringen til klubbene, ut fra ungdommenes sosioøkonomiske bakgrunn, øker med kommunestørrelse, er ikke veldig overraskende. Det som kanskje er noe uventet, er at det er større forskjeller mellom klubbungdom og øvrig ungdom når det gjelder deltakelse i organiserte fritidsaktivitet i de minste kommunene. Vi ser den høyeste andelen som ikke deltar i noen aktiviteter blant ungdom som ikke deltar i klubb, i de aller minste kommunene. Blant disse ser vi færre som er fornøyd med lokalmiljøet og som har tro på at de vil få et godt og lykkelig liv.

Referanser

- Andersen, P. L., & Bakken, A. (2015). *Ung i Oslo 2015* (Rapport 8/15). Hentet fra Oslo: <http://www.hioa.no/content/download/104307/2425558/file/Nettutgave-Ung-i-Oslo-Rapport-8-15-26-august.pdf>
- Andersen, P. L., & Dæhlen, M. (2017). *Sosiale relasjoner i ungdomstida : identifisering og beskrivelse av ungdom med svake relasjoner til foreldre, skole og venner* (Vol. 8/2017). Oslo: NOVA.
- Bakken, A. (2016). *Ungdata 2016. Nasjonale resultater*. Hentet fra http://www.hioa.no/content/download/128006/3392430/file/Ungdata-Nasjonale-resultater-2016-web_korrigert_9.8..pdf
- Bakken, A. (2017). *Ungdata 2017: nasjonale resultater* (Rapport 10/17). Hentet fra Oslo: <http://www.hioa.no/content/download/142592/4031475/file/Opprettet-Ungdata-rapport-2017-4-august-2017-web-utg-med-omslag.pdf>
- Bakken, A. (2018). *Ung i Oslo 2018* (Rapport 6/18). Hentet fra Oslo: <http://www.hioa.no/content/download/147073/4118715/file/Ny-Nettutgave-Ung-i-Oslo-2018-18-juni-2018.pdf>
- Bakken, A., Frøyland, L. R., & Sletten, M. A. (2016). *Sosiale forskjeller i unges liv : hva sier Ungdata-undersøkelsene?* (978-82-7894-578-0). Hentet fra Oslo: <http://www.hioa.no/content/download/123772/3198955/file/Sosiale-forskjeller-i-unges-liv-NOVA-Rapport-3-2016-18-april-.pdf>
- Fauske, H., Vestby, G. M. og Carlsson, Y. (2009). *Ungdoms fritidsmiljø. Ungdom, demokratisk deltakelse og innflytelse*. Utredning fra ekspertgruppe nedsatt av Barne- og likestillingsdepartementet januar 2008. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Heggelund, A. R., Anderssen, H., & Schmidt, I. (2017). *Klubbundersøkelsen 2016/2017*. Retrieved from Oslo: <https://www.ungdomogfritid.no/wp-content/uploads/171016-klubbundersøkelsen-20162017.pdf>
- Ljunggren, J. (2017). *Oslo: Ulikhetenes by*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- ungdata.no (Ungdomsklubb). (2017). *Ungdomsklubb*. Retrieved from <http://www.ungdata.no/Organiserte-fritidsaktiviteter/Ungdomsklubb>
- Øia, T. (2009). *Hvem bruker fritidsklubbene?* NOVA – Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Helsedirektoratet (2014). *Psykisk helse og trivsel i folkehelsearbeidet*. Publikasjon IS-2263. Oslo: Helsedirektoratet.
- Helsedirektoratet (2015). *Well-being på norsk*. Publikasjon IS-2344. Oslo: Helsedirektoratet.
- Lindstad, B. (2002). *Ung-til-Ung. Voksen veiledning. Veiledning av ungdom i fritidsklubb som ønsker å drive holdningsskapende og rusforebyggende aktiviteter blant jevnaldrende*. Oslo: Landsforeningen Ungdom & Fritid.
- Meld. St. 19 (2014–2015) *Folkehelsemeldingen – Mestring og muligheter*. Helse- og omsorgsdepartementet.
- Prop. 90 L (2010-2011) *Lov om folkehelsearbeid* (folkehelseloven). Helse- og omsorgsdepartementet.

Rundskriv 1-6/2011 Ikraftsetting av lov om folkehelsearbeid (folkehelseloven)
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-i-62011/id667474/>

Smette, I. (2005). *Løsningsfokusert samtaleteknikk (LØFT) i fritidsklubbar. Rapport fra eit forprosjekt om fritidsklubbar og rusforebygging*. NOVA-rapport 12/05. Oslo: NOVA – Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Vestel, V. og Hydle, I. (2009). *Fritidsklubb – kvalifisering og rusforebygging?* NOVA-rapport nr. 15/2009. Oslo: NOVA – Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Vestel, V. og Smette, I. (2007). «Fritidsklubber som forebyggende arena – har den 'gått ut på dato'?» *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 7(1), s. 77–102.

Vedlegg 1:

Fordelingen av statlige fagpolitiske dokumenter som inneholder søkeordet «fritidssektor» på ulike typer dokumenter og årstall

Årstall	Dokument og antall treff på søkeord «fritidssektor»	Departement/ komité
2016	Prop. 1 S (2016–2017) Statsbudsjettet 2017 (2)	KD
2015	Prop. 1 S (2015–2016) Statsbudsjettet 2016 (3)	KD
2015	Prop. 56 L (2014–2015) Endringer i pasient- og brukerrettighetsloven (fritt behandlingsvalg) (1)	HOD
2014	Prop. 1 S (2014–2015) Statsbudsjettet 2015 (1)	KUD
2013	Innst. 248 S (2012–2013) En helhetlig integreringspolitikk (1)	KF-kom
2013	Meld. St. 15 (2012–2013) Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner (1)	JD
2013	NOU 2013: 4 Kulturutredningen (1)	-
2012	Meld. St. 6 (2012–2013) En helhetlig integreringspolitikk (1)	BLD
2012	NOU 2012: 15 Politikk for likestilling (1)	-
2012	Meld. St. 26 (2011–2012) Den norske idrettsmodellen (1)	KUD
2011	Prop. 1 S (2011–2012) Statsbudsjettet 2012 (1)	KUD
2011	NOU 2011: 11 Innovasjon i omsorg (1)	-
2011	NOU 2011: 14 Bedre integrering (1)	-
2011	NOU 2011: 7 Velferd og migrasjon (1)	-
2010	Prop. 1 S (2010–2011) Statsbudsjettet 2011 (1)	BLD
2008	Budsjettinnst. S nr. 11 (2008–2009) Statsbudsjettet 2009 (1)	HO-kom
2008	Ot.prp. nr. 44 (2007–2008) Forbud mot diskriminering (3)	BLD
2008	NOU 2008: 5 Retten til å fiske i havet utenfor Finnmark (1)	-
<p>Totalt antall dokumenter som nevner «fritidssektor» i perioden: 18. Antall NOU: 6. Antall Prop. 1 S: 5. Antall Meld.St.: 3. Antall Ot.prp.: 2. Antall Innst.: 2.</p> <p>Totalt antall treff på søkeordet i dokumentene: 23.</p> <p>I tillegg kommer ekspertrapporten <i>Ungdoms fritid</i> (Fauske m.fl. 2009), avlevert til Barne- og likestillingsdepartementet. Rapporten inneholder seks treff på søkeordet «fritidssektor».</p>		

Vedlegg 2:

Fordelingen av statlige fagpolitiske dokumenter som inneholder søkeordet «fritidsklubb» på ulike typer dokumenter og årstall

Årstall	Dokument og antall treff på søkeord «fritidssektor» (i parentes)	Departement/ komité
2017	Prop. 1 S (2017–2018) Statsbudsjettet 2018 (1)	BLD
2017	Pressemelding (1)	NFD (fi)
2017	Nyhetsartikkel (1)	BLD
2017	Prop. 81 L (2016–2017) Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (3)	BLD
2017	Innst. 247 S (2016–2017) Opptappingsplan mot vold og overgrep (1)	Justiskom
2017	Nyhetsartikkel (1)	BLD
2017	Nyhetsartikkel (1)	KUD
2017	Prop. 65 L (2016–2017) Endringer i kommunalova m.m. (råd for eldre, personar med funksjonsnedsetting og ungdom) (2)	KMD
2017	Nyhetsartikkel (1)	KUD
2017	Nyhetsartikkel (1)	JD
2017	NOU 2017: 2 Integrasjon og tillit – langsiktige konsekvenser av høy innvandring (1)	-
2017	Nyhetsartikkel (1)	JD
2016	Nyhetsartikkel (1)	KMD
2016	Pressemelding (1)	KUD
2016	Innst. 154 S (2016–2017) Representantforslag om et nasjonalt kompetansesenter for ungdomsarbeid, ungdomsmedvirkning og ungdomsinformasjon (1)	FAK kom
2016	Prop. 12 S (2016–2017) Opptappingsplan mot vold og overgrep (1)	BLD
2016	NOU 2016: 17 På lik linje – åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming (2)	-
2016	Meld. St. nr. 30 (2015–2016) Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk (1)	JD
2016	Nyhetsartikkel (1)	JD
2015	Innst. 14 S (2015–2016) Endring av Prop. 1 S (2015/2016) Statsbudsjettet 2016 og Prop. 1 S (2015–2016) Skatter, avgifter og toll 2016 (økt antall asylkomster) (1)	FAK kom
2015	Innst. 83 S (2015–2016) En framtidrettet filmpolitikk (1)	FAK kom
2015	Meld. St. 7 (2015–2016) Likestilling i praksis – likestilling for kvinner og menn (1)	BLD
2015	Prop. 1 S (2015–2016) Statsbudsjettet 2016 (1)	BLD
2015	Meld. St. 30 (2014–2015) En framtidrettet filmpolitikk (1)	KUD
2015	Meld. St. 19 (2014–2015) Folkehelsemeldingen Mestring og muligheter (7)	HOD
2015	NOU 2015: 2 Å høre til – virkemidler for et trygt psykososialt miljø (2)	-
2015	Tale/innlegg fra statsråden (1)	KUD
2014	Prop. 1 S (2014–2015) Statsbudsjettet 2015 (1)	HOD

Årstall	Dokument og antall treff på søkeord «fritidssektor» (i parentes)	Departement/ komité
2014	Prop. 1 S (2014–2015) Svalbardbudsjettet 2015 (1)	JD
2014	Prop. 1 S (2014–2015) Statsbudsjettet 2015 (1)	BLD
2014	Nyhetsartikkel (1)	JD
2014	Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme (1)	JD
2014	Pressemelding (1)	SMK
2014	Pressemelding (1)	JD
2014	Nyhetsartikkel (1)	UD
2014	Prop. 57 L (2013–2014) Lov om konfliktrådsbehandling (1)	JD
2014	Innst. 153 S (2013–2014) Samtykke til deltakelse i en beslutning i EØS-komiteen om innlemmelse i EØS-avtalen av forordning (EU) nr. 1288/2013 om programmet «Erasmus+» (1)	KUF kom
2014	Prop. 43 S (2013–2014) Samtykke til deltakelse i en beslutning i EØS-komiteen om innlemmelse i EØS-avtalen av forordning (EU) nr. 1288/2013 om programmet «Erasmus+» (1)	UD
2014	Nyhetsartikkel (1)	KD
2013	Innst. 14 S (2013–2014) Statsbudsjettet 2014 (1)	FAK kom
2013	Prop. 1 S (2013–2014) Statsbudsjettet 2014 (1)	BLD
2013	Innst. 479 S (2012–2013) Representantforslag om tiltak mot barnefattigdom i Norge (1)	ASos kom
2013	Meld. St. 34 (2012–2013) Folkehelsemeldingen God helse – felles ansvar (1)	HOD
2013	NOU 2013: 4 Kulturutredningen (101)	-
2013	NOU 2013: 1 Det livssyns åpne samfunn (1)	-
2012	Meld. St. 6 (2011–2012) En helhetlig integreringspolitikk. Mangfold og fellesskap (3)	BLD
2012	Innst. 222 S (2011–2012) Fordelingsmeldingen (1)	FIN kom
2012	Meld. St. 13 (2011–2012) Utdanning for velferd (1)	KD
2012	Innst. 178 S (2011–2012) Representantforslag om en tiltaksplan for bekjempelse av selvmord (1)	HO kom
2012	NOU 2012: 1 Til barnas beste Ny lovgivning om barnehagene (1)	-
2011	NOU 2011: 20 Ungdom, makt og medvirkning (13)	-
2011	Dok8:39S (2011–2012) Representantforslag om bekjempelse av narkotika på skoler (1)	-
2011	St.meld. nr. 10 (2011–2012) Kultur, inkludering og deltakelse (3)	KUD
2011	NOU 2011: 19 Ny våpenlov (1)	-
2011	Prop. 1 S (2011–2012) Statsbudsjettet 2012 (4)	BLD
2011	Prop. 135 L (2010–2011) Endringer i straffeloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.m. (barn og straff) (2)	JD
2011	Lovvedtak 63 (2010–2011) Lov om kommunal helse- og omsorgstjenester (1)	-
2011	NOU 2011: 14 Bedre integrering (4)	-
2011	Innst. 424 L (2010–2011) Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester (1)	HO kom
2011	NOU 2011: 10 I velferdsstatens ventetrom. Mottakstilbudet for asylsøkere (4)	-

Årstall	Dokument og antall treff på søkeord «fritidssektor» (i parentes)	Departement/ komité
2011	Prop. 91 L (2010–2011) Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester (1)	HOD
2011	Nyhetsartikkel (1)	BLD
2010	Prop. 1 S (2010–2011) Statsbudsjettet 2011 (4)	BLD
2010	Innst. 263 (2009–2010) Ombudsmannsnemnda for sivile tjenesteplyktiges innberegning 2006-2009 (2)	KK kom
2010	NOU 2010: 5 Et helhetlig hjelpemiddeltilbud (1)	-
2010	NOU 2009: 22 Det du gjør, gjør det helt. Endringer i barnevernloven (4)	-
2009	Prop. 1 S (2009–2010) Skatte-, avgifts- og tollvedtak fra 2010 (1)	HOD
2009	Prop. 1 S (2009–2010) Statsbudsjettet 2010 (4)	BLD
2009	NOU 2009: 14 Et helhetlig diskrimineringsvern (1)	-
2009	St.meld. nr. 41 (2008–2009) Kvalitet i barnehagen (1)	KD
2009	St.meld. nr. 25 (2009–2009) Lokal vekstkraft og samtidstru. Om distrikts- og regionalpolitikken (1)	KMD
2009	St.meld. nr. 33 (2007–2008) Eit sterkt lokaldemokrati (1)	KMD
2008	Innst. S. nr. 270 (2007–2008) Till. bev. statsbudsjettet 2008 (1)	FIN kom
2008	St.meld. nr. 28 (2007–2008) Samepolitikken (2)	ASD
2008	Ot.prp. nr. 44 (2007–2008) Forbud mot diskriminering (4)	BLD
2007	St.meld. nr. 9 (2007–2008) Forebygging av humanitære katastrofer (1)	DUH
2007	St.prp. nr. 1 (2007–2008) Bevilgninger på statsbudsjettet 2008 (2)	BLD
2007	St.meld. nr. 39 (2007–2008) Frivillighet for alle (10)	KUD
<p>Totalt antall dokumenter som nevner «fritidsklubb» i perioden: 78. Antall nyhetsartikler, pressemeldinger og tale fra statsråden: 17. Antall Meld. St.: 14. Antall NOU: 13. Antall Innst.: 12. Antall Prop. 1 S: 11. Antall Ot.prp.: 8. Andre dokumenttyper (handlingsplan, lovvedtak, Dok8): 3</p> <p>Totalt antall treff på søkeordet i dokumentene: 236</p> <p>I tillegg kommer ekspertrapporten <i>Ungdoms fritid</i> (Fauske m.fl. 2009), avlevert til Barne- og likestillingsdepartementet. Rapporten inneholder i underkant av 200 treff på søkeordet «fritidsklubb» i brødtekst. I tillegg til dette forekommer ordet «fritidsklubb» i kapitteloverskrifter, fotnoter og referanser i rapporten.</p>		

Vedlegg 3

Tabell 5. Fordeling på sentrale variabler. Ungdata 2015-2017. Ung i Oslo 2015.

	Nasjonale tall (Ungdata 2015–2017)	Underutvalg (Ung i Oslo 2015)
Kjønn		
Jenter	51	49
Gutter	49	51
Total	100	100
Klassetrinn		
8.klasse	34	34
9.klasse	33	35
10.klasse	33	31
Total	100	100
Sosioøkonomisk ressursnivå		
Lavt	20	20
Lavt-middels	22	20
Middels	22	20
Middels-høyt	22	22
Høyt	13	18
Total	100	100
Innvandrerbakgrunn		
Én eller to foreldre født i Norge		66
Begge foreldre født i utlandet		34
Total		100
Vært på klubb/ungdomshus		
Ingen ganger	69	71
1–2 ganger	18	17
3–4 ganger	6	6
5 ganger eller oftere	7	7
Total	100	100
Antall respondenter	145 893	12 449

Variabler og definisjoner

Under finner man definisjonene på de sentrale indikatorene som brukes i undersøkelsen. Disse definisjonene er standardiserte varianter som brukes i Ungdata-rapporteringen i Nasjonale rapporter og i tabellheftene til kommunene.

Er fornøyd med helsa si:

Indikatoren er målt gjennom spørsmålet: «Hvor fornøyd eller misfornøyd er du med helsa di?». Indikatoren viser hvor mange prosent av ungdommene som svarer «svært fornøyd» eller «litt fornøyd».

Psykiske helseplager (depressive symptomer):

Indikatoren er målt gjennom et spørsmål om man siste uka har vært plaget av noe av det følgende: «Følt at alt er et slit», «Hatt søvnproblemer», «Følt deg ulykkelig, trist eller deprimert», «Følt håpløshet med tanke på framtida», «Følt deg stiv eller anspent» og «Bekymret deg for mye om ting». Indikatoren viser hvor mange prosent som i gjennomsnitt svarer at de minst er ganske mye plaget av disse symptomene.

Fysiske helseplager:

Indikatoren er målt gjennom et spørsmål om man har hatt noen av disse plagene i løpet av siste måned: «Nakke- og skuldresmerter», «Ledd- og muskelsmerter», «Kvalme», «Hjertebank», «Hodepine» og «Magesmerter». Indikatoren viser hvor mange prosent som svarer at de daglig har hatt noen av disse plagene.

Selvbilde:

Selvbilde er målt med spørsmålet «Jeg er svært fornøyd med hvordan jeg er», hvor ungdommene får svaralternativene er «passer svært godt», «passer ganske godt», «passer ganske dårlig» og «passer svært dårlig». Godt selvbilde defineres som å svare at det passer svært eller ganske godt. Spørsmålet er hentet fra et spørsmålsbatteri som er mye brukt både i nasjonale og internasjonale forskningsprosjekter.

Regelbrudd:

Lovbrudd og regelbrudd kan måles på ulike måter. Ungdata legger til grunn hva de unge rapporterer selv. Dette kan bidra til å supplere blant annet politiets statistikk og lokale erfaringer. I Ungdata blir ungdom bedt om å oppgi hvor mange ganger i løpet av det siste året de har vært med på eller deltatt i ulike former for regelbrudd, der noe av det som det spørres om kan være kriminelle handlinger. Spørsmålene inngår i et batteri som også omfatter ulike normbrudd og atferdsproblemer.

Som indikator på regelbrudd har vi brukt fem typer av handlinger: «Med vilje ødelagt eller knust vindusruter, busseter, e.l. (gjort hærverk)», «Tatt med deg varer fra butikk uten å betale», «Sprayet eller tagget ulovlig på vegger, bygninger,

tog, buss e.l.), «Lurt deg fra å betale kino, idrettsstevner, buss, tog eller liknende» og «Vært i slåsskamp».

I tabellene skiller vi ut andelen som har begått minst ti regelbrudd i løpet av det siste året før de svarte på undersøkelsen. Spørsmålene er ikke et uttømmende mål verken på regelbrudd eller på ungdomskriminalitet, men gir et bilde av hvor mange som involverer seg i noen typer aktiviteter som er på kant med det som regnes som akseptabelt.

Blir mobbet:

Indikatoren er målt gjennom spørsmålet «Blir du selv utsatt for plaging, trusler eller utfrysing av andre unge på skolen eller i fritida?». Indikatoren viser hvor mange prosent som svarer «ja, flere ganger i uka», «ja, omtrent én gang i uka» eller «ja, omtrent hver 14. dag».

Utsatt for vold:

For å fange opp hvor mange unge som utsettes for ulike former for vold, fikk ungdommene følgende spørsmål: «Har du i løpet av det siste året blitt utsatt for noe av dette?». Deretter ble følgende ulike voldsformer listet opp. Her bruker vi utsagnet «Jeg har fått sår eller skade på grunn av vold». Svaralternativene var «Ingen ganger», «1 gang», «2–5 ganger» og «6 ganger eller mer». I disse analysene skiller vi mellom de som har blitt utsatt for vold slik at man ble blitt skadet, men uten å trenge legebehandling – og de som ikke har opplevd dette.

Slåsskamp:

Indikatoren er målt gjennom spørsmål om hvor mange ganger man har gjort noe av det følgende det siste året (de siste 12 måneder): «vært i slåsskamp (uten våpen)» og «vært i slåsskamp hvor du har brukt våpen (f.eks. kniv)». Indikatoren viser hvor mange prosent som svarer at de har gjort dette minst én gang.

Alkohol:

Indikatoren er målt gjennom spørsmålet: «Hvor mange ganger har du drukket så mye at du har følt deg tydelig beruset det siste året (de siste 12 måneder)?». Indikatoren viser hvor mange prosent som svarer at de har gjort dette minst én gang.

Cannabis:

Indikatoren er målt gjennom spørsmålet: «Hvor mange ganger har du brukt hasj/marihuana/cannabis det siste året (de siste 12 måneder)?». Indikatoren viser hvor mange prosent som svarer at de har gjort dette minst én gang.

Trener regelmessig i idrettslag:

Idrettslagsdeltakelse er målt spørsmål om hvor ofte ungdom «Trener eller konkurrerer i et idrettslag». Indikatoren viser hvor mange prosent som svarer at de trener minst 3–4 ganger i måneden.

Deltar i organiserte fritidsaktiviteter:

For å fange opp de unges aktiviteter i organisasjoner, lag og foreninger, ble ungdommene bedt om å oppgi hvor mange ganger siste måned de hadde vært med på aktiviteter, møter eller øvelser i følgende organisasjoner, klubber eller lag:

- Idrettslag
(• Fritidsklubb/ungdomshus – NB. Ikke med her)
- Religiøs forening
- Korps, kor, orkester
- Kulturskole/musikkskole
- Annen organisasjon, lag eller forening

Svaralternativene var «ingen ganger», «1–2 ganger», «3–4 ganger» og «5 ganger eller oftere». I Ungdata omfatter det å være «aktiv i fritidsorganisasjon» de som svarer at de har vært med på minst fem slike aktiviteter siste måned. Fritidsklubb deltakelse her i disse analysene holdt utenfor.

Deltar ikke i noen organiserte fritidsaktiviteter:

Dette er de som svarer at de ikke har deltatt i noen av de ovennevnte aktivitetene. Fritidsklubb deltakelse her i disse analysene holdt utenfor.

Bruker mer enn tre timer foran en skjerm hver dag:

Indikatoren er målt gjennom spørsmålet: «Utenom skolen, hvor lang tid bruker du vanligvis på aktiviteter foran en skjerm (TV, data, nettbrett, mobil) i løpet av en dag?». Indikatoren viser hvor mange prosent som svarer tre timer eller mer.

Mye hjemme:

I spørreskjemaet får ungdommene listet opp ulike typer av fritidsaktiviteter. De blir bedt om å tenke tilbake på siste sju dager og angi hvor mange ganger de har gjort de ulike aktivitetene. Svaralternativene er «ingen ganger», «1 gang», «2–5 ganger» og «6 ganger eller mer».

Opplysningen om ungdoms bruk av hjemmet som fritidsarena er basert på følgende formulering: «Vært hjemme hele kvelden». I denne rapporten bruker vi indikatoren «mye hjemme om kvelden», som omfatter de som svarer at de har vært hjemme hele kvelden minst to ganger siste uke.

Fornøyd med foreldrene:

Indikatoren er målt gjennom spørsmålet: «Hvor fornøyd eller misfornøyd er du med foreldrene dine?». Indikatoren viser hvor mange prosent av ungdommene som svarer «svært fornøyd» eller «litt fornøyd».

Svake relasjoner til foreldrene:

Svake relasjoner til foreldrene måles med et samlemål der man identifiserer de ungdommene som er lite fornøyd med foreldrene sine, som krangler ofte med dem, som holder fritida si skult for dem og som ikke ville oppsøkt dem dersom de hadde et personlig problem. Indikatoren er nærmere beskrevet i Andersen & Dæhlen (2017).

Trives på skolen:

Her bruker vi spørsmålet «Jeg trives på skolen» som indikator på skoletrivsel. Svaralternativene var «helt enig», «litt enig», «litt uenig» eller «helt uenig». De som svarer helt eller litt enig regnes for å trives på skolen.

Svake relasjoner til skolen:

Svake relasjoner til skolen måles med et samlemål der man identifiserer de ungdommene som er ikke trives på skolen, som ikke føler de passer inn blant med elevene, som gruer seg til å dra på skolen og som ikke føler lærerne bryr seg om dem. Indikatoren er nærmere beskrevet i Andersen & Dæhlen (2017).

Har minst én fortrolig venn:

Indikatoren er målt gjennom spørsmålet: «Har du minst én venn som du kan stole fullstendig på og kan betro deg til om alt mulig?». Indikatoren viser hvor mange prosent som svarer «Ja, helt sikkert» eller «Ja, det tror jeg».

Svake relasjoner til venner:

Svake relasjoner til venner måles med et samlemål der man identifiserer de ungdommene som er ikke er fornøyd med vennene, som er lite sammen med jevnaldrende, som ikke føler de har en fortrolig venn og som ikke ville oppsøkt en venn dersom de hadde et personlig problem. Indikatoren er nærmere beskrevet i Andersen & Dæhlen (2017).

Ensomhet:

Indikatoren er målt gjennom spørsmål om hvor plaget den enkelte har vært i løpet av siste uke av følgende: «Følt deg ensom». Indikatoren viser hvor mange prosent som er «Veldig mye plaget» eller «Ganske mye plaget» av dette.

Fornøyd med lokalmiljøet:

Indikatoren er målt gjennom spørsmålet: «Hvor fornøyd eller misfornøyd er du med lokalmiljøet der du bor?». Indikatoren viser hvor mange prosent av ungdommene som svarer «svært fornøyd» eller «litt fornøyd».

Tror man får et lykkelig liv (framtidstro):

Indikatoren er målt gjennom spørsmålet: «Tror du at du vil komme til å få et godt og lykkelig liv?». Indikatoren viser hvor mange prosent som svarer «ja».